

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Eliška Hodulová

Nepřípustnost důkazů v trestním řízení

Diplomová práce

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „*Nezpůsobilost důkazů v trestním řízení*“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 19.3.2019

Eliška Hodulová

Poděkování

Děkuji tímto vedoucí své diplomové práce, paní JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D., za odborné vedení a příjemnou spolupráci při zpracování této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině, přátelům a příteli za podporu a důvěru při psaní této diplomové práce i v průběhu celého studia.

Seznam použitých zkratek

ČR	Česká republika
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
KS	Krajský soud
LZPS	ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod
NS	Nejvyšší soud
OČTŘ	orgány činné v trestním řízení
TrŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
USA	Spojené státy americké
Úmluva	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
ÚS	Ústavní soud
VS	Vrchní soud

Obsah

Úvod	6
1 Dokazování ve smyslu českého trestního práva	8
1.1 Vymezení základních pojmů	8
1.2 Základní zásady ovládající proces dokazování	10
2 Nepřípustnost důkazu	12
2.1 Případy nepřípustnosti důkazů	13
2.2 Hodnota důkazu	15
2.2.1 Absolutní a relativní neúčinnost důkazu	17
2.2.2 Podstatná vada řízení	20
2.2.3 Judikatura českých soudů	23
2.2.4 Rozhodování Evropského soudu pro lidská práva	26
2.3 Nepřípustnost důkazu ve světle zásady <i>nemo tenetur se ipsum accusare</i>	32
2.3.1 Některé specifické projevy zásady <i>nemo tenetur</i> v průběhu trestního řízení	35
2.3.2 Související judikatura	37
2.4 Doktrína plodů z otráveného stromu	41
Závěr	45
Seznam použité literatury	48

Úvod

Předmětem této diplomové práce je (ne)přípustnost důkazů v trestním řízení. Jinými slovy se práce zabývá zejména protiprávně získanými nebo použitými důkazy v trestním řízení. Dané problematice nebyla dosud věnována velká pozornost, ačkoliv se zdaleka nejedná o téma pouze teoretické, přičemž je nutno připomenout, že problematika dokazování je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces a její nedostatky by proto měly být eliminovány v co největší možné míře. Samotná přípustnost jednotlivých důkazů není vždy zcela jednoznačná, a to zejména proto, že příčiny nepřípustnosti a mantinely pro její určování nejsou vždy vymezeny zcela ostře. Tím, co bude potřeba pokládat na mísky vah a proporcionálně hodnotit, budou základní práva obviněného a zájem na dosažení účelu trestního řízení.

Celá práce je systematicky členěna pouze do dvou základních kapitol, které by v konečném důsledku měly vést k nalezení odpovědi na níže zmíněné výzkumné otázky. První kapitola vymezí proces dokazování s akcentem pochopitelně na přípustnost důkazů, utřídí poznatky důkazního práva, včetně problematiky hodnocení důkazů, jež jsou nezbytnou součástí dalšího výkladu. Dále si klade za cíl vymezení teoretických pojmů tak, jak budou chápány pro účely této práce a jak s nimi bude v následujících pasážích pracováno.

Stěžejní kapitolou bude ta v pořadí druhá s názvem „Nepřípustnost důkazu“. Tato je členěna do čtyř podkapitol, kde bude rozebrána problematika přípustnosti důkazů a důkazních prostředků na národní úrovni, přičemž těžištěm celé práce bude zkoumání problematiky konfliktu zájmů vyvstávající při řešení přípustnosti důkazu. Tato problematika bude analyzována i z pohledu judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále také jen jako „ESLP“). Důležitou součástí této kapitoly je vymezení a kategorizace podstatných (závažných) vad, bez které by tato část práce zaměřená na hodnocení důkazů jistě nebyla úplná. Předposlední podkapitola se věnuje zásadě *nemo tenetur se ipsum accusare*, neboť na tuto je pro její význam při zvoleném tématu třeba klást zvláštní důraz. Další a poslední nezbytnou součástí této diplomové práce pak bude podkapitola věnovaná americké doktríně plodů z otráveného stromu, která je s tématem přípustnosti důkazu nerozlučně spjata a bude tedy podrobena kritické analýze. Závěrem budou vyloženy úvahy *de lege ferenda* ve vztahu k připravované rekodifikaci trestního práva procesního a zároveň zodpovězeny nastolené odpovědi na vymezené výzkumné otázky.

Cílem práce je prozkoumat a zhodnotit oblast dokazování v trestním řízení, především tedy pravidla pro hodnocení důkazů a důkazních prostředků. Konkrétně je první výzkumná otázka zúžena do této podoby: Zaručuje současná právní úprava v rámci nastíněného tématu záruku spravedlivého procesu, nebo není naopak jejím prostřednictvím potírána spravedlnost dodržováním formálních pravidel na úkor nalézání materiální pravdy? Dalším vymezeným cílem

je kritické zhodnocení příslušné části národní právní úpravy a také rozhodovací praxe Evropského soudu pro lidská práva, a to včetně konkrétních případů z judikatury. Třetím stěžejním záměrem práce je kritická analýza doktríny plodů z otráveného stromu, její vztah k národní úpravě, přičemž nutno dodat, že publikací na zvolené téma je v českém jazyce jen pomálu. Tyto základní stavební kameny práce také zároveň korespondují s dalšími výzkumnými otázkami: Je současná česká právní úprava dané problematiky dostačující, tedy předvídatelná a zaručující dostatečnou právní jistotu nebo by si v rámci plánované rekodifikace zasloužila zvýšenou pozornost? A konečně se diplomová práce pokusí zodpovědět otázku, jak významnou roli hraje v této problematice judikatura ESLP a doktrína plodů z otráveného stromu?

Hypotézy k nastoleným výzkumným otázkám jsou pak následující. Současná právní úprava poskytuje dostatečnou záruku spravedlivého procesu, nicméně formální požadavky na spravedlivý proces převažují nad zájmem na zjištění materiální pravdy častěji, než by bylo v ideálním případě vhodné. Druhá hypotéza má za úkol ověřit tvrzení, že česká judikatura je v dané oblasti předvídatelná a konstantní a prostor, který zákonodárce v dané oblasti soudům ponechal je tak správným řešením v oblasti hodnocení přípustnosti důkazů. Poslední hypotéza vyzdvihuje důležitost doktríny plodů z otráveného stromu a zní tak, že koncepce této teorie by měla být v co největší možné míře vnesena i do našeho právního systému, neboť ten v tomto směru vyžaduje jasnější nastavení pravidel.

Nejdůležitějšími zdroji k této diplomové práci se staly národní i zahraniční knižní publikace, vědecké články, judikatura a v neposlední řadě samozřejmě trestní zákoník společně s komentáři.

1 Dokazování ve smyslu českého trestního práva

„*To, co může být tvrzeno bez důkazů, může být bez nich také odmítnuto.*“¹ Tento citát anglicko-amerického spisovatele a novináře Christophera Hitchensa dokonale odráží významnou a nezastupitelnou roli dokazování v trestním řízení, neboť pouze na základě předložených důkazů lze rozhodnout o vině člověka. Orgány činné v trestním řízení se mohou (a musí) seznámit s posuzovanými skutečnostmi jen nepřímo, a to tím, že jejich průběh co nejpřesněji a nejúplněji zrekonstruuji pomocí zprostředkujících skutečností, jimiž jsou právě důkazy získané v procesu dokazování.² Teorie vymezuje dokazování jako „*zákonem upravený postup orgánů činných v trestním řízení, jehož úkolem je umožnit těmto orgánům poznání skutečností důležitých pro rozhodnutí*“.³ Tímto zákonem upravujícím postup orgánů činných v trestním řízení je zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád) a dále zákony č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže a č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, jež jsou k trestnímu řádu ve vztahu speciality. Další důležité pojmy spjaté s dokazováním jsou pro účely této práce vymezeny a chápány tak, jak dále následuje.

1.1 Vymezení základních pojmů

Předmětem dokazování jsou všechny okolnosti relevantní pro trestní řízení v konkrétní věci. Konkrétně v ustanovení § 89 odst. 1 zákona č. 141/1961, o trestním řízení soudním (dále také jen jako TrŘ) jsou demonstrativně uvedeny skutečnosti, které je v trestním řízení zejména dokazovat, a sice:

- a) zda se stal skutek, v němž je spatřován trestný čin,
- b) zda tento skutek spáchal obviněný, případně z jakých pohnutek,
- c) podstatné okolnosti mající vliv na posouzení nebezpečnosti činu,
- d) podstatné okolnosti k posouzení osobních poměrů pachatele,
- e) podstatné okolnosti umožňující stanovení následku a výše škody způsobené trestným činem,
- f) okolnosti, které vedly k trestné činnosti nebo umožnily její spáchání.

Okolnosti významné pro rozhodnutí se dokazují ve všech stádiích trestního řízení, přičemž v každém stádiu má dokazování určité zvláštnosti, které z účelu jednotlivých stádií vyplývají.⁴ Zde se hodí připomenout, že **účelem** celého procesu dokazování je náležité zjištění skutkových

¹ V originále: „What can be asserted without evidence can be dismissed without evidence“. Hitchens, Christopher (2007). *God Is Not Great: How Religion Poisons Everything*. New York, NY: Twelve Books. p. 150.

² ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1–156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1313.

³ JELÍNEK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou*, 7. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, 2017, s. 784.

⁴ JELÍNEK Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 392.

okolností spáchaného trestného činu, přičemž konečným výsledkem dokazování je rozhodnutí, které bude reflektovat kvalitu provedení dokazování.⁵ Samotné dokazování je rovněž členěno na fáze, a to: vyhledávání důkazů, provádění důkazů, procesní zajišťování důkazů, prověrka a hodnocení důkazů. **Vyhledání důkazů** je činnost směřující k nalezení pramenů informací o skutečnostech důležitých pro trestní řízení, přičemž povaha této činnosti je vykládána široce a může mít nejrůznější formu. **Provedení důkazů** jsou procesní postupy, kterými si OČTŘ získávají z již opatřených pramenů důkazů pro věc relevantní informace. **Prověřovací fáze** spočívá v celkovém rozboru jednotlivých pramenů důkazů, určení zejména jejich věrohodnosti, kvality, spolehlivosti, a to jak jednotlivě, tak ve vzájemných souvislostech. Poslední fází je celkové **zhodnocení důkazů**, přičemž se zde jedná o myšlenkovou činnost orgánu činného v trestním řízení, kterou tento orgán přisuzuje získanému důkazu určitou hodnotu, pokud jde o jeho závažnost, zákonnost a pravdivost, kdy se v zásadě jedná o rovnocenná hlediska.⁶ Jednotlivé výše uvedené fáze dokazování pochopitelně nejsou striktně ohraničeny, ale vzájemně se prolínají.

Vedle vymezení samotného dokazování je pro účely této práce nezbytné utřídit také další pojmy s tímto procesem související, zejména důkaz samotný. Dle teorie se **důkazem** rozumí přímý poznatek nebo výsledek činnosti orgánu činného v trestním řízení při dokazování.⁷ Může se tedy jednat o obsah výpovědí vyslechnutých osob, obsah listin či zpráv zachycených jinak než písemně a poznatky získané provedením ohledání. Důkaz vždy tedy musí být spjat s konkrétní osobou nebo věcí, kterou pak označujeme za nositele nebo **pramen důkazu**. Pojem důkazu je samozřejmě v právní nauce podle různých kritérií dále dělen, pro účely této práce však postačí uvést pouze stručný výčet, bez potřeby rozsáhlejší charakteristiky. Jedná se o důkazy usvědčující a ospravedlňující, původní a odvozené a přímé a nepřímé. Nástrojem k získání důkazu je pak **důkazní prostředek**, označující procesní činnost orgánu činného v trestním řízení, která slouží k poznání skutečnosti, jež má být zjištěna. Nutno podotknout, že trestní řád mezi těmito dvěma pojmy nerozlišuje a oba je slučuje pod pojem důkaz. Skutečnost, nebo v širším slova smyslu okruh skutečností, které je nutno v trestním řízení zjišťovat se označuje jako **předmět důkazu**.⁸ Předmět dokazování jako celku byl již vymezen výše, zbývá tedy vymežit tak zvaný rozsah dokazování, kterým rozumíme okruh důkazů, jež jsou potřeba pro zjištění předmětu dokazování, a to v závislosti na konkrétních okolnostech a složitosti daného případu.

⁵ FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, s. 328.

⁶ JELÍNEK a kol. *Trestní právo procesní...*, s. 393-394.

⁷ MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, s. 378.

⁸ Tamtéž: str. 377.

1.2 Základní zásady ovládající proces dokazování

V zájmu dodržení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 LZPS je dokazování ovládáno zásadami, které pomáhají stanovit mantinely tohoto procesu a naplnit výše uvedený cíl, tedy vydání spravedlivého rozhodnutí. Ve světle těchto principů je třeba postupovat v průběhu celé dokazovací fáze trestního řízení. První a stěžejní zásadou je **zásada materiální pravdy** zakotvená v ust. § 2 odst. 5 TrŘ, kdy pravdivé a pokud možno přesné a úplné zjištění všech skutečností důležitých pro rozhodnutí o předmětu řízení je nezbytným předpokladem ke splnění účelu trestního řízení.⁹ V souvislosti s tématem předkládané práce je vhodné zdůraznit druhou větu citovaného ustanovení TrŘ, která říká, že „*doznání obviněného nezbujuje orgány činné v trestním řízení povinnosti přezkoumat všechny podstatné okolnosti případu.*“ Zakotvení tohoto pravidla je z pohledu autorky této práce významné v kontextu určité prevence před vynucováním doznání obviněného ze strany OČTŘ, o kterém je často pojednáváno v následujících kapitolách. Jedná se tak o první záchrannou brzdu, než přijde na řadu později uplatněná nepřipustnost důkazu, jakožto důsledek vynucené výpovědi, nebo jiného počínání, které (chybí čárka) by mohlo k ne zcela dobrovolnému doznání směřovat.¹⁰ Vzhledem k uplatnění zásady materiální pravdy, jejíž součástí je zmíněné pravidlo, je tak jakýkoliv nátlak ze strany OČTŘ nepotřebný, protože samotné doznání bez dalšího nebude dostačující. Ačkoliv v dnešní moderní společnosti je tento postup samozřejmě součástí trestního řízení, jistě tomu tak nebylo vždy, i když by byla potřeba vrátit se hodně do minulosti. Pro zajímavost lze uvést, že doznání bylo královnou všech důkazů (*regina probationum*) v rámci tzv. útrpného práva ve středověku a raném novověku, kdy se uplatňovalo vynucování doznání ve své nejradikálnější podobě, tedy formou fyzického násilí a mučení, a i takto získané doznání bylo poté považováno za nejhodnotnější důkaz.¹¹ Pro užívání fyzického násilí při dokazování již nemusíme chodit tak daleko, jelikož to nebylo výjimkou ani za účinnosti zákona o trestním řízení soudním z roku 1950, kdy „*politické cíle byly povýšeny nad cíle právní a právo se samo o sobě stalo prostředkem boje s tzv. třídními nepřáteli*“ a doznání se opět stalo důležitým prvkem celého procesu.¹² Význam doznání nelze zpochybňovat ani dnes, kdy je polehčující okolností, avšak právě o to větší důraz je kladen na jeho dobrovolnost. Blíže je o tomto tématu pojednáno v kapitole 2.3. této práce, v souvislosti se zákazem nucení k sebeobviňování.

⁹ JELÍNEK a kol. *Trestní právo procesní...*, s. 369.

¹⁰ Například kladení sugestivních či kapciózních otázek.

¹¹ MUSIL, Jan. *Zákaz donucování k sebeobviňování* [online]. [cit. 2019-01-10]. Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

¹² VANĚČEK, Petr. *Problematiké aspekty dokazování*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita. Právnická fakulta. Katedra trestního práva. Str. 21.

Prve jmenovaná zásada je uskutečňována prostřednictvím **zásady vyhledávací**. Ta stanoví, že OČTŘ jsou povinny zjišťovat právně relevantní skutečnosti a vyhledat o nich důkazy i bez návrhu stran.¹³ Z tohoto principu je zřejmé, že konečnou odpovědnost za výsledek dokazování nese soud a strany nejsou zatíženy důkazním břemenem, jako je tomu v občanském soudním řízení. Dalším principem, který je třeba v procesu dokazování ctít, je zásada **presumpce nevin**.¹⁴ Ta demonstruje, že dokud není v trestním řízení obviněnému dokázána vina, je nutno na něj nahlížet jako na nevinného. Obviněný svou nevinu prokazovat nemusí, může zůstat zcela pasivní, přičemž platí, že nemůže být jakýmkoliv způsobem (tedy nejen prostřednictvím své výpovědi, ale i jinými prostředky zahrnujícími jeho aktivní jednání) nucen k sebeobviňování. Pravidlo říkající, že nikdo není povinen obviňovat sám sebe, je překladem z latinského *nemo tenetur se ipsum accusare*, a v rámci tématu přípustnosti a použitelnosti důkazů hraje velmi důležitou úlohu, neboť je základním pilířem práva obviněného¹⁵ na obhajobu a jeho porušení povede vždy k závažné vadě řízení. Níže je jí proto věnována pozornost v samostatné podkapitole v rámci hodnocení důkazů a vymezování důvodů způsobujících jejich nepřípustnost.

V rámci zásady ***in dubio pro reo*** je soud povinen rozhodnout ve prospěch obviněného, existují-li o jeho vině důvodné pochybnosti. Dokazování dále zcela logicky provází zásada **volného hodnocení důkazů**, neboť by nebylo účelné klást soudu zbytečná omezení při hodnocení důkazů, chceme-li, aby byly všechny relevantní skutečnosti zjištěny v co nejvyšším možném rozsahu. Pátou zásadou je **zásada bezprostřednosti**¹⁶, která má za úkol obviněnému zaručit, že se soud se všemi důkazy seznámí skutečně bezprostředně a osobně. **Zásada ústnosti** jde pak ruku v ruce s předchozí, když garantuje provádění důkazů před soudem v ústní formě. Konečně poslední z výčtu nejdůležitějších zásad dokazování je **zásada přiměřenosti**,¹⁷ neboli zdrženlivosti, která ukládá orgánům činným v trestním řízení dbát o šetření základních lidských práv v průběhu řízení. Všechny výše uvedené právní ideje budou nedílnou součástí dalšího výkladu, neboť právě na nich je dokazování postaveno a musí být zohledněny při určování případné nepřípustnosti jednotlivých důkazů, zejména s ohledem na to, že již ze své povahy představují určité hodnotící kritérium pro určení spravedlnosti.

¹³ Ust. § 2 odst. 5) TrŘ.

¹⁴ Ust. § 2 odst. 2) TrŘ.

¹⁵ Pro účely této práce zahrnuje použití pojmu obviněný také osobu podezřelou či obžalovanou. Uvedená zásada tedy platí pro všechny fáze trestního řízení.

¹⁶ Ust. § 2 odst. 11) TrŘ.

¹⁷ Ust. § 2 odst. 4) TrŘ.

2 Nepřípustnost důkazu

Hodí se připomenout, proč zde vlastně existuje potřeba shledávat některé konkrétní důkazy nepřípustnými, a to zejména s ohledem na cíl trestního řízení, tedy zjištění, zda se skutek stal, zda je trestným činem, zjištění jeho pachatele a uložení mu trestu nebo ochranného opatření.¹⁸ Zjednodušeně řečeno, cílem je vydání spravedlivého rozhodnutí. Proč je tedy na místě „vyřadit ze hry“ některé důkazy, které by jinak mohly být nástrojem k odhalení (materiální) pravdy? Jak již bylo předesláno výše, doby, kdy člověk mohl být odsouzen na základě jakkoliv získaného důkazu (zejména tedy přiznání, včetně vynuceného), jsou již minulostí, což je bezpochyby zcela správně. V moderní společnosti je již velmi dobře chápána potřeba nejen nalezení pachatele za každou cenu, ale také neméně důležitá a mnohokrát judikovaná potřeba spravedlivého procesu.

Mimo jiné se k této problematice vyjádřil Ústavní soud ČR například ve svém rozhodnutí z roku 2004, kde se vyslovil tak, že *„Účelem trestního řízení není jenom spravedlivé potrestání pachatele, nýbrž i "fair" proces, který je nevyhnutelnou podmínkou existence demokratického právního státu.“*¹⁹, nebo v o rok mladším rozhodnutí podobně stanovil, že *„Legitimní úsilí státu potírat závažnou společensky nebezpečnou a nežádoucí kriminalitu (§1 odst. 1 TrŘ) nemůže být realizováno tak, že orgány činné v trestním řízení učiní k dosažení tohoto účelu cokoliv, co považují v danou chvíli z hlediska chtěného a předsevzatého cíle za vhodné.“*²⁰ Je tedy zřejmé, že nelze přehlížet tento základní konflikt mezi zájmem na nalezení a potrestání pachatele a požadavky na spravedlivý proces. Ideálním stavem je v každém či konkrétním řízení nepochybně kumulace obou prvků, není-li to však možné, musí jeden ze zmíněných zájmů převážet, přičemž odpověď na otázku, zda jsou kritéria pro vyvažování mezi nimi určena dostatečně, není nijak banální, ba naopak. Potřeba soudní moci regulovat použití některých důkazů je v rámci spravedlivého procesu více než vhodná, a ačkoliv lze bez debaty připustit, že právo na spravedlivý proces má opravdu každý, problematickými se mohou stát případy, kdy jsou v ohrožení zájmy přesahující některá individuální základní práva osoby, proti které se řízení vede. Jinými slovy, podle tzv. **teorie konfliktu zájmů**: *„je třeba posoudit, zda je zapotřebí upřednostnit zájem na zajištění ochrany lidských práv a svobod nebo na trestním postihu pachatele.“*²¹ *„OČTŘ tedy musí v případě konfliktu vycházet z principu proporcionality mezi jednotlivými hodnotami a právy chráněnými ústavním pořádkem, aby na jedné straně nepřijatelně nezasahovaly do ústavně zaručených práv a svobod osob, proti nimž se trestní řízení vede a na straně druhé, aby naplňovaly obecný zájem společnosti na efektivním výkonu trestní spravedlnosti.“*²² Hodnotami a právy jsou míněna základní práva osoby, proti

¹⁸ JELÍNEK a kol. *Trestní právo procesní.*, s. 19.

¹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 3.11.2004, sp. zn. II. ÚS 268/03.

²⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 3.3.2005, sp. zn. III. ÚS 501/04.

²¹ NETT, A. *Plody z otráveného stromu*. Brno: Masarykova univerzita: spisy právnické fakulty, 1997. s. 44.

²² DĚČEK, M. *Neúčinnost důkazu v trestním řízení*. Praha, 2013 [cit. 10.1.2019]. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, s. 15. (gramatická chyba v rámci citace opravena autorkou).

kteří se řízení vede, jež jsou chráněna nejen na národní úrovni Listinou základních práv a svobod a Ústavou ČR, ale také mezinárodními pakty a úmluvami, zejména Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále také jen jako „Úmluva“). Zde se hodí uvést citaci někdejšího soudce Evropského soudu pro lidská práva, Loukise Loucaides: „*Nemobu připustit, že je soudní řízení „spravedlivé“, jak požaduje čl. 6 Úmluvy, pokud je vina prokázána důkazy získanými porušením lidských práv zaručených v Úmluvě. Domnívám se, že pojem spravedlivost v kontextu Evropské úmluvy o ochraně lidských práv znamená úctu k vládě práva, a tedy předpokládá úctu k lidským právům zaručeným Úmluvou. Nemyslím, že je možné hovořit o „spravedlivém“ řízení, pokud je vedeno v rozporu s právem.*“²³ Uvedená problematičnost teorie konfliktu zájmů bude demonstrována na níže uvedených konkrétních případech s přihlédnutím k hledisku proporcionality.

2.1 Případy nepřipustnosti důkazů

Definici „nepřipustného důkazu“ ani taxativní výčet případů, kdy bude důkaz nepřipustný nikde nenalezneme, ale lze říci, že se jedná o případy, kde je nepřipustnost důkazu²⁴, postupu nebo úkonu odvoditelná buď ze zákona nebo z jiných souvislostí či okolností. Postihnout všechny případy nepřipustnosti jednou definicí nebo ustanovením zákona by s ohledem na dále uvedené bylo velmi komplikované a zákon tak obsahuje pouze obecné ustanovení o důkazu a na některých místech udává jistá omezení, jejichž důsledkem bude nepřipustnost. Navíc, jak bude dále rozvedeno, pojem nepřipustnost důkazu nebude zahrnovat jen případy protiprávně získaného nebo použitého důkazu, ale postihuje i další případy, neboť se jedná o širší pojem, než by se patrně mohlo na první pohled zdát.

Základním pilířem je samozřejmě nepřipustnost vyplývající **přímo ze zákona**, zejména trestního řádu. Ve svém ust. § 89 odst. 2 trestní řád stanoví, že „*za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a obhlédání.*“ Obecně se tedy v souladu s tímto ustanovením uplatňuje premisa, že žádný druh důkazního prostředku nelze předem vyloučit. Hned v následujícím odstavci však trestní řád vymezuje z uvedeného pravidla výjimku, když říká, že „*důkaz získaný nezákonným donucením nebo brožbou takového donucení nesmí být použit v řízení s výjimkou případu, kdy se použije jako důkaz proti osobě, která takového donucení nebo brožby donucení použila.*“ Citované ustanovení přejímá závazek z čl. 15 Úmluvy proti mučení a jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení a obsahuje nejzávažnější případ nepřipustnosti (nepoužitelnosti) důkazu v trestním řízení, jehož důsledkem je absolutní neúčinnost ze zákona. Ustanovení § 89 odst. 3 TrŘ je také jedinou přímou vylučovací

²³ Loukis Loucaides, soudce Evropského soudu pro lidská práva v letech 1998 až 2008, v případě *Khan proti spojenému království* ze dne 12.5.2000, č. 35394.

²⁴ Zde se na mysli důkaz i důkazní prostředek, pro zjednodušení a pro účely této práce je obojí sloučeno pod jeden pojem.

klauzulí se stanoveným důsledkem jejího porušení, ostatní případy nepřijatelnosti vyplývající ze zákona lze dovést pouze výkladem. Rozhodující pro aplikaci vylučovací klauzule je samozřejmě posouzení, zda byl důkaz získán nezákonným donucením nebo hrozbou takového donucení, přičemž v tomto posouzení přísluší poslední slovo soudu.

Rozšířením první pomyslné skupiny, tedy nepřijatelnosti vyplývající přímo ze zákona budou **tzv. zákazy důkazů**.²⁵ Tyto případy lze (kromě vylučovací klauzule zakotvené v ust. § 89 odst. 3 TrŘ) z některých dalších ustanovení trestního řádu dovést výkladem, jak již bylo nastíněno výše. Příkladem je ust. § 207 odst. 2 TrŘ, tedy nemožnost přečtení protokolu o dřívější výpovědi obžalovaného, aniž byly splněny stanovené podmínky nebo ust. § 30 odst. 1 TrŘ, které říká, že úkony učiněné vyloučenými osobami nemohou být podkladem pro rozhodnutí.²⁶ Trestní řád zde sice stanoví, které důkazy nelze z určitých důvodů pro řízení použít, ale již nikde neříká, jaký důsledek bude mít důkaz získaný nebo použitý v rozporu s těmito normami. Vzniká tak určitý prostor pro uvážení s ohledem na okolnosti každého jednoho konkrétního případu.

Druhou, poněkud problematictější skupinu tvoří případy, kdy se nebude jednat o předem vyloučené důkazy či důkazní prostředky, ale **nepoužitelnost důkazu bude zapříčiněna až chybným postupem orgánů činných v trestním řízení**. Podmínkou pro uznání nepřijatelnosti v těchto případech je existence vady, ke které došlo v průběhu procesního dokazování, tedy porušení právního předpisu během vyhledávání, opatrování nebo provádění důkazů a tato vada musí mít navíc charakter podstatné či závažné vady řízení, a to z důvodů níže uvedených. Jenom pak může být důkaz shledán nepřijatelným. Příkladem takto vzniklé vady je získání výpovědi svědka nebo obviněného s využitím kapiózních a sugestivních otázek nebo použití znaleckého posudku zpracovaného podjatým znalcem.²⁷

Množina nepřijatelných důkazů však bude ještě širší, neboť bude zahrnovat i další případy. Třetí pomyslnou skupinou budou **důkazy vyloučené soudní praxí** (komentářová literatura uvádí jako příklad výsledek vyšetření na tzv. detektoru lži, s odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu, který svým Usnesením judikoval, že „výsledky vyšetření na tzv. detektoru lži nemůže soud použít jako důkaz při rozhodování trestní věci“²⁸ či jako další příklad vyjádření obviněného před znalci, kteří vyšetřovali jeho duševní stav²⁹). V tomto případě se bude jednat o nepřijatelnost danou už z povahy pramene důkazu, jelikož o nezákonném postupu zde hovořit nelze.

²⁵ JELÍNEK Jiří, a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 374.

²⁶ Dále například opatření svědecké výpovědi přes zákaz výslechu nebo nemožnost použít získané informace o komunikaci mezi obhájcem a obviněným. Další příklady: viz odkaz pod č. 27, s. 1336–1338.

²⁷ PŮRY, František. In ŠÁMAL, Pavel a kol. (ed.). *Trestní řád I. § 1 až 156*. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 1339.

²⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.3.1992, sp. zn. 6 To 12/1992.

²⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu z 25. června 1968, 11 Tz 29/68.

Dalším rozšířením okruhu nepřipustných důkazů, mimo ty protiprávně získané a použité, budou **poznatky získané mimo procesní dokazování**, tedy poznatky, které mají buďto pouze orientační význam např. pro zaměření pátrání nebo pro přípravu a provádění procesních úkonů, jež byly opatřeny pouze podpůrnými operativně pátracími prostředky³⁰, anebo úkony učiněné před zahájením trestního stíhání (nejde-li o neodkladný či neopakovatelný úkon ve smyslu ust. § 158 odst. 3 TrŘ, nebo nestanoví-li zákon jinak).³¹

Konečně pátou a poslední zbytkovou skupinou pak budou speciální případy, kdy je **nepřipustnost daná okolnostmi případu**, zahrnující např. situaci, kdy se vyslechnutý svědek později stane spoluobviněným v téže trestní věci apod.³² Od počátku byl však v těchto případech důkaz opatřen přípustným a zákonným způsobem.

Z této alespoň rámcové kategorizace vyplývá, jak bylo předesláno, že svoboda orgánů činných v trestním řízení při dokazování není absolutní a má své limity. Problematika hodnocení důkazů je sama o sobě v některých případech komplikovaná a otázky může vyvolávat zejména to, že trestní řád, kromě zákazů použitelnosti některých důkazních prostředků, nestanovuje žádné obecné ustanovení o důsledcích porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. Podle závažnosti jsou s takto vadným postupem spojeny důsledky absolutní nebo relativní neúčinnosti důkazů.

2.2 Hodnota důkazu

Jednotlivé výše uvedené případy nepřipustnosti důkazů jsou spojovány s různými důsledky pro trestní řízení. Prostřednictvím tzv. hodnoty důkazu zjišťujeme, do jaké míry může důkaz vyvolávat pro řízení účinky, bude-li vůbec nějaké mít. Hodí se připomenout, že trestní řád, jakožto hlavní pramen českého trestního práva procesního, zpravidla nestanoví důsledky vad vzniklých pro nedodržení jeho norem, přičemž jednotlivé vady i vzniklé následky se mohou lišit velmi výrazně. Nicméně absence této kategorizace zcela jistě není důsledkem opomnění zákonodárce, nýbrž jde o ponechání určitého prostoru pro uvážení a možnost zhodnotit jednotlivé případy s ohledem na konkrétní okolnosti. Je proto nezbytné posuzovat a hodnotit jednotlivé důkazy z více hledisek, které mu v konečném důsledku přisoudí určitou hodnotu. Hodnocení důkazu, jež bylo pojmově vymezeno již v první kapitole, se skládá ze tří hledisek posuzování, a to **závažnost, zákonnost a pravdivost**. Tato hlediska mají z teoretického pohledu

³⁰ Např. ust. § 72 – 77 zák. o policii.

³¹ PŮRY: In Šámal a kol. *Trestní řád I...*, s. 1338.

³² Usnesení KS v Českých Budějovicích ze dne 15.11.1994, sp. zn. 4 To 810/94.

stejnou hodnotu, protože absence každého jednoho z nich činí důkaz nepřijatelným, ale z logiky věci je vhodné dodržovat uvedené pořadí.³³

Kritéria závažnosti a pravdivosti důkazu zřejmě není potřeba zvláště rozvádět, neboť nezávažný či nepravdivý důkaz nemá hodnotu již ze své podstaty a bude vždy nepřijatelný. Za pozornost ale stojí hledisko zákonnosti, neboť s tou mohou být spojeny různé důsledky v závislosti na (ne)možnosti jeho nápravy. Zákonnost důkazu je jeho vlastností a její posouzení se děje prostřednictvím dalších kritérií. V tuzemsku se dosud vychází primárně z kritérií pro posuzování zákonnosti zpracovaných B. Repíkem, který rozlišil následující všeobecně uznávaná kritéria:

- I. zda byl důkaz opatřen z pramene, který stanoví, popř. připouští zákon,
- II. zda byl důkaz opatřen a proveden procesním subjektem k tomu zákonem oprávněným,
- III. zda byl důkaz opatřen a proveden v tom procesním stádiu, v němž je příslušný procesní subjekt podle zákona oprávněn opatřovat a provádět důkazy v procesním smyslu,
- IV. zda se opatřený a provedený důkaz týká předmětu dokazování v daném procesu, tedy zda se týká skutku, o němž se řízení vede,
- V. zda byl důkaz opatřen a proveden způsobem, který stanoví, popřípadě připouští zákon.³⁴

Vztyčený prst k uvedenému dělení zdvihá A. Nett, který v této souvislosti upozorňuje, že *„...česká trestněprávní nauka v zásadě redukuje zákonnost důkazu pouze na zákonnost způsobu jeho opatření a provedení.“*³⁵ Vedle toho Ústavní soud rozčlenil vady procesu dokazování na opomenutí důkazu, použití důkazu získaného nebo provedeného v rozporu se zákonem a případy svévolného hodnocení provedených důkazů.³⁶

Nezákonnost důkazu, jak bylo rozvedeno v předchozí podkapitole, je užší pojem než nepřijatelnost důkazu. Zákonností důkazu se rozumí, že výsledek procesního dokazování byl získán příslušným orgánem a postupem, jenž je v souladu s právními předpisy. Dojde-li ze strany orgánu činných v trestním řízení k porušení, pak je takový důkaz nezákonný.³⁷ Nezákonnost může mít různé podoby a míru závažnosti a jistě by nebylo na místě potírání kriminality pro (mnohdy) pouze formální nedostatky. Proto zákonodárce jako jeden ze způsobů vyvažování mezi

³³ Nebude-li důkaz závažný, není potřeba dále zkoumat, zda bude zákonný a tedy účinný. Stejně tak bude-li nezákonný, není potřeba zabývat se jeho pravdivostí.

³⁴ REPÍK, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červen-září 1992, s. 126.

³⁵ NETT: *Plody z otráveného stromu...*, s. 43.

³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 30.6.2004, sp. zn. IV. ÚS 570/03.

³⁷ NETT: *Plody z otráveného stromu...*, s. 42.

požadavky na spravedlivý proces a zájmem společnosti na potrestání pachatele zvolil rozlišení absolutní a relativní neúčinnosti, kdy směrodatná pro určení mezi nimi bude možnost zhojení vady.

2.2.1 Absolutní a relativní neúčinnost důkazu

Na výklad o přisuzování důkazní hodnoty přímo navazuje rozlišování mezi absolutní a relativní neúčinností důkazů, kdy oboje je důsledkem nezákonnosti důkazů. Nezákonnost důkazu je základní podmínkou obou a nelze proto souhlasit s tvrzením, že rozlišování mezi nimi je odrazem „míry nezákonnosti“, neboť ta je dána vždy, jakmile je zákon jednou porušen.³⁸ Z pohledu autorky tak kritériem není míra ani stupeň nezákonnosti, ale pouze její důsledky pro další řízení. Vzhledem k tomu, že se zde hovoří o „neúčinnosti důkazu“, je třeba uvést, že tento pojem rovněž není synonymem pro dříve vymezenou nezákonnost ani nepřípustnost, ale je k nim v takovém vztahu, že míra účinnosti bude odvislá od možnosti nápravy po zjištění nezákonnosti. Jinými slovy, je-li důkaz nezákonný, posoudí se možnost nápravy a dle toho je určena míra neúčinnosti, tedy absolutní či relativní a zároveň platí, že relativní je v tomto případě i nepřípustnost, která jde vždy ruku v ruce s absolutní neúčinností a relativně neúčinný důkaz je nepřípustný do jeho případného zhojení.

Striktní rozlišení mezi oběma druhy neúčinnosti se bude dít následujícím způsobem. Po zjištění vady způsobující nezákonnost se orgány činné v trestním řízení musí zabývat tím, zda je vada podstatného charakteru, či nikoliv, neboť nepodstatná procesní vada nemá za následek ani relativní neúčinnost důkazu. Tuto skutečnost sice trestní řád nikde výslovně neuvádí³⁹, ale uvedené lze dovodit především z ustanovení o opravných prostředcích, z nichž vyplývá, že pouze podstatná (závažná) vada může být (pro svou závažnost) důvodem k nápravě rozhodnutí. **Shledání nepodstatné vady by tak později stejně postrádalo smysl, protože by nebyla důvodem k přezkumu rozhodnutí. Existence podstatné vady je tudíž základní podmínkou a pilířem pro oba typy neúčinnosti.**

Určení toho, zda je vada podstatná či nikoliv je nutné posoudit podle konkrétních okolností, zejména vzhledem k charakteru vady řízení, jejímu vlivu na konkrétní důkaz a významu tohoto důkazu pro řízení.⁴⁰ Trestní řád zde opět ponechává prostor pro zhodnocení jednotlivých případů ad hoc a kategorizaci ani bližší vymezení podstatných vad v sobě nezahrnuje. Opřít se však lze, jak bylo naznačeno, o ustanovení o opravných prostředcích, konkrétně zejména ust.

³⁸ Srovnání: VEJVODOVÁ, Dita. *Teorie plodů otráveného stromu a její aplikace v českém trestním řízení*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra trestního práva, str. 21–24: Zde je rozlišována různá „míra zákonnosti“ důkazu. Dále VANĚČEK, Petr. *Problematické aspekty dokazování*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva, s. 30: zde se hovoří o stupni nezákonnosti.

³⁹ S výjimkou vylučovací klauzule ust. § 89 odst. 3 TrŘ, kde absolutní neúčinnost vyplývá už ze zákona.

⁴⁰ PŮRY: In Šámal a kol. *Trestní řád I...*, s. 1340.

§ 258 odst. 1) písm. a) TrŘ, dle kterého jsou důvodem pro zrušení rozsudku podstatné vady, které mohly mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku.⁴¹ Podle teorie jsou podstatnými vadami řízení zejména:

- a. obstarávání důkazu při provádění nezákonného procesního úkonu (např. získání listiny nebo jiného věcného důkazu při nepovolené domovní prohlídce, opatření magnetofonových záznamů rozhovorů osob v rozporu se zákonem),
- b. výslech obviněného v době, kdy nemá obhájce, ačkoliv jde o případ nutné obhajoby a výslech není neodkladným úkonem,
- c. provádění výslechu obviněného za záměrně vytvořených okolností, které výrazně nepříznivě ovlivňují jeho psychický stav,
- d. získání výpovědi obviněného s využitím kapciózních nebo sugestivních otázek,
- e. výslech svědka bez náležitého poučení ve smyslu § 101 odst. 1, zejména podle § 100 odst. 1, 2,
- f. výslech svědka provedený tak, že svědek pouze prohlásí po přečtení protokolu jiného svědka, že tato výpověď má být považována za jeho vlastní výpověď, nebo že svědek prohlásí, aby za jeho svědeckou výpověď bylo považováno jeho vysvětlení do protokolu podle § 12 odst. 1, 9 zákona o Policii ČR nebo do úředního záznamu podle § 158 odst.5,
- g. znalecký posudek podaný znalcem, který vzhledem ke svému poměru k věci, k orgánům činným v trestním řízení nebo ke stranám může vyvolávat pochybnost o své nepodjatosti,
- h. důkazy získané nad rámec úkonů, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí při vstupu do obydlí, jiných prostor a na pozemek podle § 83c (úkony, které slouží k odstranění naléhavého nebezpečí, mohou vést k odhalení, případně zajištění důkazů, jen pokud jsou důkazy získány v bezprostřední souvislosti nebo návaznosti na tyto úkony. Například při prohlídce objektu z hlediska, zda je zde uložena výbušná nálož, může dojít k nalezení takové nálože a k jejímu zajištění jako důkazu pro trestní řízení o trestném činu obecného ohrožení podle § 179 TrZ. Není však možné po provedení těchto úkonů pokračovat v domovní prohlídce, aniž by byly splněny podmínky ustanovení § 82 odst. 1 a § 83, a zajišťovat další stopy a důkazy,
- i. získání a použití záznamu telekomunikačního provozu s porušením § 88 nebo údajů o skutečném telekomunikačním provozu s porušením § 88a,
- j. provádění důkazů ke skutku, pro který nebylo zahájeno trestní stíhání,

⁴¹ Dále pak ust. § 188 odst. 1) písm. e) TrŘ, kde se hovoří o závažné procesní vadě.

- k. provádění důkazů orgány činnými v přípravné řízení po podání obžaloby,
- l. použití poznatků získaných z důkazů, které sice soud využil jako podklad pro své rozhodnutí učiněné po hlavním líčení, ale které v hlavním líčení nebyly provedeny buď řádně nebo vůbec.⁴²

V praxi však toto ne zcela určité vymezení pojmu „podstatné vady“ činí i přes její důležitost nezřídka obtíže, o čemž svědčí početná judikatura, které je ponechán prostor v následující podkapitole.

V souvislosti s posuzováním zákonnosti již zbývá jen odpovědět na otázku, co je konečným kritériem pro rozlišení mezi absolutní a relativní neúčinností, víme-li, že v obou případech musí jít o vadu při dokazování, která způsobuje nezákonnost a musí být OČTŘ vyhodnocena jako podstatná.⁴³ Tímto dělítkem pro rozlišení míry neúčinnosti bude **možnost nápravy vadného postupu**. Je-li možno vadný postup konvalidovat, důkaz bude zhojen a stane se plně použitelným. Lze-li tedy vadný postup v trestním řízení napravit, bude tento důkaz neúčinný jen relativně, tedy do doby jeho nápravy. Příkladem je dodatečné zproštění mlčenlivosti svědka, jehož výslech je zakázán dle ust. § 99 odst. 1 nebo 2 TrŘ nebo situace, kdy je k úkonu potřeba souhlasu určité osoby nebo orgánu a tento je dodatečně udělen⁴⁴. Z povahy věci vyplývá, že relativní neúčinnost bude spíše výjimkou než pravidlem. Není-li náprava původního postupu možná, bude důkaz absolutně neúčinný bez dalšího a bude vyloučen z hodnocení při zjišťování skutkového stavu. V takových případech lze nápravu sjednat pouze opakováním vadného úkonu, zde se však bude jednat již o nově získaný důkaz a nelze hovořit o nápravě původního. Ani opakování však nelze provést vždy, zejména s ohledem na typ a povahu důkazního prostředku, a důkaz tak může být pro účely řízení nenávratně ztracen.⁴⁵

Nezbývá než dodat, že uvedené členění neúčinných důkazů je především věcí judikatury a teorie. Ale jeho aplikace je pro proces dokazování nezbytná, protože dává odpověď na otázku, jak postupovat v případě vadného postupu orgánu činných v trestním řízení, neboť je zřejmé, že proces trestního řízení, fungující na lidském faktoru, nikdy nebude zcela neomylný a bezchybný.⁴⁶

Na výklad o neúčinnosti důkazů navazuje samozřejmě řada dalších otázek. Poprvé se můžeme ptát, jak dále naložit s důkazy získanými na základě neúčinného důkazu, který pro řízení

⁴² MUSIL a kol: *Kurs trestního práva...*, s. 411.

⁴³ ŠÁMAL a kol: *Trestní řád I...*, str. 1340: Hovoří se zde o vadě „nikoli podstatné“, to je podle názoru autorky zavádějící, vzhledem k předchozímu výkladu, takže si dovoluje nesouhlasit, neboť nepodstatná vada nebude relevantní (s ohledem na možnost nápravy) již od počátku a nepůsobí tedy ani relativní neúčinnost a na přípustnost nebude mít vliv.

⁴⁴ Př. ust. § 83b odst. 1 TrŘ.

⁴⁵ Např. opakování výslechu předtím fyzicky k výslechu donucené osoby.

⁴⁶ Pro účely této práce, nebude-li dále uvedeno jinak, spadají pod pojem nepřipustnost oba stupně neúčinnosti, tedy jak relativní, tak absolutní.

nebude možné použít. Toto téma je mimo jiné součástí americké teorie plodů z otráveného stromu, o které je pojednáno v příslušné kapitole této práce, kde bude více přiblížena a bude naznačen její dopad do našeho právního systému.

Podruhé zde visí otazník, jak naložit se situací, kdy vadný postup napravit nelze (a to ani opakováním postupu, který vykazoval vadu, protože zkrátka ne všechny úkony lze provést opakovaně), ale existuje zde velký zájem na trestním postihu pachatele, zejména s ohledem na charakter spáchaného skutku. Tuto patovou situaci řeší už dříve uvedená teorie konfliktu zájmů, která pokládá na mísky vah zájem na potrestání pachatele s ohledem na závažnost trestného činu, jenž má být prokázán a zájem na ochraně lidských práv osoby, proti níž se trestní řízení vede. Tato teorie klade důraz na poměřování intenzity narušených zájmů a z ní teprve vyvozuje důsledky, přičemž existují názory, že u trestných činů s vysokou závažností by měla být z absolutní neúčinnosti (nepřípustnosti) udělena výjimka, a naopak u méně závažných deliktů by měl být striktně dodržován zájem na tzv. *fair procesu*.⁴⁷ Ani zde pochopitelně nelze generalizovat a vždy je nutné zohledňovat konkrétní okolnosti případu.

2.2.2 Podstatná vada řízení

Podstatná (závažná) vada⁴⁸ je do jisté míry neurčitým právním pojmem, kdy s výjimkou zmiňovaného ust. § 89 odst. 3 TrŘ soud nalézá její existenci pouze výkladem nebo za pomoci teoretických vymezení (rovněž uvedených výše) a samozřejmě vždy s přihlédnutím ke konkrétním okolnostem případu. Jelikož dosud panuje obecná shoda na tom, že takto vymezená vada je hlavní podmínkou pro určení neúčinnosti důkazu a posléze i jeho případné nepřípustnosti, je určení hranice mezi podstatnou a nepodstatnou vadou zásadní. Poněkud starší, ale dosud nepřekonaná judikatura vymezuje podstatnou vadu řízení takto: „*Podstatnými vadami řízení, které rozsudku předcházelo, podle § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ nutno rozumět takové vady, které mohly způsobit nesprávnost rozsudku nebo to, že některý výrok chybí. Jsou to vady, které vznikly v přípravném řízení nebo v řízení před soudem. Jde o vady spočívající v nedodržení procesních ustanovení zaručujících obhajobu obviněného a správné konečné rozhodnutí. Např. porušení ustanovení o zahájení trestního stíhání (§ 160 odst. 1 TrŘ), o umožnění prostudovat spisy a učinit návrhy na doplnění vyšetřování (§ 166 TrŘ), obviněný neměl obhájce, ačkoliv šlo o nutnou obhajobu (§ 36 TrŘ), obžalovanému nebyla řádně doručena obžaloba a předvolání k hlavnímu líčení (§ 196, 198 TrŘ), hlavní líčení bylo konáno v nepřítomnosti obžalovaného, ačkoliv pro to nebyly splněny podmínky uvedené v § 202 odst. 2 až 4 TrŘ, byla porušena zásada bezprostřednosti při provádění*

⁴⁷ NETT: *Plody z otráveného stromu...*, s. 44.

⁴⁸ Dále bude pro zjednodušení používán pouze pojem podstatná vada, neboť se nejedná o žádnou zvláštní kategorizaci podstatných a závažných vad (ve smyslu ust. § 188 odst. 1 písm. e) a ust. § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ) nebo jiné důsledky, které by s nimi snad byly spojovány, ale jde v obou případech pouze o vyjádření míry znehodnocení určitého úkonu vadou a obsahově jsou tedy z pohledu autorky předkládané práce tyto pojmy shodné.

důkazů (§ 211 TrŘ), *v řízení byl účasten vyloučený orgán* (§ 30 TrŘ).⁴⁹ Budeme-li tedy nadále vycházet z ustanovení o opravných prostředcích (zejména ust. § 258 odst. 1 písm. a) TrŘ), mějme na paměti, že zjištění podstatné vady samo o sobě nepostačuje, nýbrž je kvalifikováno ještě tak, že její existence zároveň mohla mít vliv na správnost a zákonnost přezkoumávané části rozsudku. Z dikce ustanovení ale rovněž vyplývá, že postačí pouhá potencialita tohoto vlivu, skutečně projevit se nemusí. Ani takto vymezená definice podstatné vady v praxi mnohdy nepostačuje a soudy jsou při hodnocení důkazů odkázány samy na sebe, případně již existující judikaturu.

Pro účely této práce jsou relevantní ty vady, jež svou mírou závažnosti mohou mít za následek alespoň relativní neúčinnost důkazu, tedy zejména vzniklé v procesu dokazování. Vada tedy musí vzniknout v průběhu některé z fází dokazování, bude nutné posoudit její charakter a závažnost s přihlédnutím k výše vymezeným kritériím a její případný vliv na samotný důkaz. Je-li shledána jako dostatečně relevantní a závažná (tedy podstatná), je sjednána náprava, je-li to možné. Pokud to možné není, důkaz se zpravidla stává absolutně neúčinným a je z dokazování vyloučen. Takové důkazy nemají být dle judikatury ani součástí spisu a jsou-li do něj zařazeny, nelze je v řízení použít jako důkaz.⁵⁰ Motivem zákonodárce k takovému postihu vzniklých vad je právě spravedlnost procesu, kterou nezákonný postup přinejmenším ohrožuje, a to zejména tak, že nezákonný proces nemůže vést ke spravedlivému potrestání pachatele a účelu trestního řízení dle prvního ustanovení trestního řádu.⁵¹

Na některé sporné otázky při posuzování podstatných vad řízení upozorňují ve svém příspěvku M. Fryšták a M. Jílovec. Problematickým aspektem je podle nich zejména praktická realizace úkonů, které je zapotřebí provést při tzv. vstupu do obydlí, jiných prostor nebo na pozemek dle ust. § 83c TrŘ (dále také jen „*vstup do obydlí*“), když je nezřídka zapotřebí provést i další úkony, které však nespádají pod úkon dle ust. § 83c TrŘ a byly by tak provedeny nezákonně. Zmiňované ustanovení neumožňuje po vstupu do obydlí žádné jiné úkony než ty, které slouží k neodkladnému poskytnutí potřebné ochrany, odstranění naléhavého nebezpečí nebo k zajištění určité osoby.⁵² Případné opatřování a zajišťování důkazů je tedy činnost vykonaná nad rámec vstupu do obydlí a takto získané důkazy budou vždy trpět podstatnou vadou pro překročením rámce tohoto úkonu. K této činnosti může sloužit pouze domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor a pozemků, avšak nezřídka by v mezidobí před vydáním příkazu k domovní

⁴⁹ ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 – 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3068-3069.

⁵⁰ Usnesení KS v Českých Budějovicích ze dne 29. 9. 1994, sp. zn. 4 To 354/94.

⁵¹ Nález ÚS ze dne 27.5.2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000.

⁵² Konkrétně ust. § 83c TrŘ umožňuje vstup do obydlí, jiných prostor a na pozemek jen tehdy, jestliže věc nesnese odkladu a vstup tam je nezbytný pro ochranu života nebo zdraví osob nebo pro ochranu jiných práv a svobod nebo pro odvrácení závažného ohrožení veřejné bezpečnosti a pořádku nebo v případě, že se v nich nachází osoba, na kterou byl vydán příkaz k zatčení nebo příkaz k dodání do výkonu trestu odnětí svobody, kterou je třeba předvést pro účely trestního řízení, nebo kterou je třeba zadržet.

prohlídce došlo k časové prodlevě, která může znamenat znehodnocení nebo ztrátu důkazu. Uvedenou situaci navrhuji řešit skrze provedení neodkladného a neopakovatelného úkonu ohledání místa činu, samozřejmě za splnění podmínek pro provedení takových úkonů, tedy v tomto případě reálné nebezpečí zničení stop a ztráty důkazů. Jiné postupy⁵³ mohou zakládat podstatnou procesní vadu nebo vést ke ztrátě či znehodnocení na místě nalezených důkazů.⁵⁴

Další nejasnosti spatřuji v rozdílném nahlížení na absenci či chybné nebo nedostatečné poučení při výslechu obviněného. Jsou srovnány názory A. Netta, který zastává názor, že „...nedostatek poučení představuje významné porušení práv obhajoby, a proto je nezbytné trvat na neúčinnosti důkazu“⁵⁵ a A. Růžka, dle kterého „...podstatný význam mají pouze ty nedostatky poučení, které se týkají postavení obviněného.“⁵⁶ Dle názoru autorky této práce není nezbytné paušalizovat následky vadného (nebo žádného) poučení obviněného zcela striktně, ale je praktičtější a snad i spravedlivější ponechat soudům prostor pro posouzení závažnosti vady samostatně a zachovat tak alespoň možnost nápravy, pokud obviněný sám přisvědčí, že by při správném poučení vypovídal shodně a v kvalitě jeho výpovědi se tak chybné poučení neodrazilo, čímž může být zachován spravedlivý proces bez nutnosti ztráty důkazu.

Oproti tomu neúplně nebo chybně zjištěná data o totožnosti svědka při jeho výslechu jsou odstranitelnou vadou, tedy způsobí maximálně relativní neúčinnost důkazu, nezjištění všech osobních dat obviněného (příp. svědka) je porušením předpisů s charakterem pouze formální vady a nemůže způsobit ani relativní neúčinnost důkazu, neboť tím není dotčen účel dokazování – získat pravdivou výpověď o věci, ani ohrožen jiný důležitý zájem, jehož prosazení trestní řád chrání.⁵⁷

Třetí spornou otázku představuje podle M. Fryštáka a M. Jílovce použití fotografií, filmových záznamů, videozáznamů a audiozáznamů, které byly zhotoveny soukromými osobami před spácháním trestného činu, v jeho průběhu nebo bezprostředně po něm. Tyto jsou často získávány na základě nedovolených případně i nezákonných zásahů do práv a svobod druhých. Takto opatřovat důkazy bezpochyby nemohou orgány činné v trestním řízení, otázka tedy zní, zda mohou alespoň použít jako důkaz záznamy takto opatřené jinými osobami. Bez jakékoliv součinnosti OČTŘ (včetně tzv. tichého vědomí) bude takt získaný důkaz obecně přípustný, neboť dle B. Repíka „trestní řád nemůže jít tak daleko, aby se vzdával určitých důkazů jen proto, že byly

⁵³ Postup dle ust. § 78 TrŘ: vyzvání k vydání věci nebo dle ust. § 61 odst. 1 zák. o policii.

⁵⁴ FRYŠTÁK, Marek. JÍLOVEC, Michal. Zákonost důkazů v trestním řízení a její posuzování aplikační prací. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2014, č. 1, str. 15–17.

⁵⁵ NETT: *Plody z otráveného...*, s 81–82.

⁵⁶ RŮŽEK, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. *Socialistické soudnictví*. 1966, č. 5, s. 227.

⁵⁷ JELÍNEK a kol: *Trestní právo procesní...*, s. 777.

*touto osobou získány nezákonným způsobem.*⁵⁸ Opět je uváděn oponentní názor, a to názor V. Matherna: „...nelze v trestním řízení použít důkazy opatřené v rozporu se zákonem, a to právě pro nezákonnost postupu při jejich opatření, jelikož taková akceptace by otvírala prostor svévoli a nezákonnosti a umožňovala by jednotlivcům, aby si sami vyřizovali trestné činy i za cenu nových zásahů do zákonem chráněných práv občanů.“⁵⁹ Nejvyšší soud se svým názorem přiklání spíše k názoru B. Repíka, kdy zaujal názor, že s ohledem na ust. § 89 odst. 2 TrŘ nelze *a priori* vyloučit možnost, aby byl k důkazu použit i zvukový záznam pořízený soukromou osobou, bez souhlasu osob, jejichž hlas je zaznamenáván. Zdůraznil však, že při posuzování přípustnosti takového důkazu je nutné respektování práva na soukromí zaručeného Úmluvou a LZPS. Dále Nejvyšší soud vyslovil názor, že je potřeba zohlednit, zda takový důkaz stojí v konkrétní věci osamocen v rámci hodnocení otázky viny pachatele, anebo má soud k dispozici jiné důkazy, které jsou s ním v obsahové shodě.⁶⁰ Naplnění tohoto požadavku bude dle výše uvedených autorů problematické zejména v případech trestných činů korupčního charakteru, které se často odehrávají pouze mezi dvěma osobami bez přítomnosti dalších svědků a obrazový či zvukový záznam může být rozhodujícím a často také jediným důkazem.⁶¹ Bude pak opatření důkazu uvedeným způsobem postupem bez podstatné vady a tedy plně účinným? K utvoření názoru na položenou otázku může pomoci i níže uvedená rozhodovací praxe ESLP.

Je očividné, že se zde střetává zájem společnosti na spravedlivém potrestání pachatele a právem jedince na soukromí a její nedotknutelnost. Na uvedené je potřeba nahlížet hlediskem proporcionality a vyvažováním mezi oběma zájmy. J. Musil k tématu výstižně uvádí, že „*právě tato kolizní povaha a z ní pramenící napětí je charakteristickým rysem trestního řízení. Na jedné straně je totiž třeba dát orgánům činným v trestním řízení do rukou účinné nástroje na odhalování a vyšetřování trestných činů a trestání jejich pachatelů, na straně druhé je třeba respektovat zásady demokratického právního státu a uznávané standardy ochrany lidských práva a svobod.*“⁶²

2.2.3 Judikatura českých soudů

V České republice je právo na spravedlivý soudní proces a jinou právní ochranu zakotveno v čl. 36 LZPS. Tímto článkem je garantováno jedno ze základních lidských práv každého na ústavněprávní úrovni, čímž dosahuje značné míry ochrany a soudy jsou proto povinny bdít nad jeho dodržováním z úřední povinnosti. Pochybení OČTŘ, které má na dokazování (byť potenciální) vliv, tedy způsobí jeho podstatnou vadu, je proto poměrně přísně trestáno

⁵⁸ REPÍK, B. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červen – září 1982, s. 138.

⁵⁹ MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Bratislava: Nakladateľství Obzor, 1984. s. 108.

⁶⁰ Usnesení NS ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007.

⁶¹ FRYŠTÁK: *Zákonnost důkazů v trestním řízení*..., str. 18.

⁶² MUSIL, J. Ochrana práv obviněného v trestním řízení: tendence. *Trestní právo*, 2006, č. 11. s. 3.

vyločením některých důkazů nebo jejich pramenů z celého procesu dokazování, což může významně ovlivnit výsledek dokazování i u případu s (na první pohled) jednoznačným skutkovým stavem. V těchto případech lze bez nadsázky konstatovat, že spravedlnost není totéž, co spravedlivý proces. Konkrétních případů, kdy se střetává požadavek na zachování spravedlivého procesu, který jde ruku v ruce se zachováním ostatních Listinou chráněných práv a zájem na dosažení účelu trestního řízení, je známa celá řada. Obecná shoda na nutnosti označit vadu za podstatnou panuje v situacích již uvedených v kapitole 3.2.1. Další, již vzniklé situace řešily v minulosti české soudy v níže popsanych případech následovně.

Co se týče vad vzniklých v průběhu výslechu obviněného, zásadní bylo např. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, který v odůvodnění svého rozhodnutí z roku 2001 stanovil, že za absolutně neúčinný důkaz bude nutno považovat informace získané z výslechu, který byl proveden poté, co obviněný prohlásil, že bude vypovídat pouze v přítomnosti svého obhájce a tento nebyl přítomen, a dále vyjádření obviněného, která nečinil před OČTŘ, ale před znalci vyšetřujícími jeho duševní stav.⁶³ Dále pak „*provádění výslechu obviněného za záměrně vytvořených okolností výrazně nepříznivě ovlivňujících jeho psychický stav, jako je např. výslech bezprostředně následující po dlouhodobé eskortě obviněného uskutečňovaný po dlouhou dobu i v nočních hodinách za aktivní účasti většího počtu vyslýchajících, je nedovoleným nátlakem na obviněného a může být tak podstatnou vadou takového výslechu, že půjde o důkaz absolutně neúčinný.*“⁶⁴ Nepřípustným důkazem bude rovněž výsledek výslechu obviněného, jestliže neměl obhájce, přestože se jedná o případ nutné obhajoby, nebude-li se jednat o neodkladný úkon, nehledě na to, zda obviněný s výslechem souhlasil.⁶⁵ Tyto i další případy vadných postupů při výslechu obviněného budou zpravidla bezprostředně souviset se zásadou zákazu donucování k sebeobviňování, o které pojednává příslušná kapitola této práce. U svědecké výpovědi způsobí dle Nejvyššího soudu absolutní neúčinnost důkazu výslech svědka bez náležitého poučení o právu odepřít výpověď a o zákazu výslechu.⁶⁶

Další podstatnou vadu řízení shledal Krajský soud v Plzni v nezajištění tlumočnicka obviněnému, který o něj požádal a splnil potřebné předpoklady. OČTŘ jsou povinny zajistit obviněnému tlumočnicka, ačkoliv je zjevné, že je schopen komunikovat v českém jazyce. Důkazy provedené bez přítomnosti tlumočnicka poté, co o něj obviněný požádal nelze pro řízení použít.⁶⁷ Podstatnou vadou může být stíženo i znalecké zkoumání, jestliže se znalec vyjádřil k jiným než skutkovým otázkám či překročil rámeček své odbornosti. Takový důkaz ve formě znaleckého

⁶³ Rozsudek VS v Praze ze dne 26.7.2001 sp. zn. 2 To 94/2001.

⁶⁴ Rozhodnutí NS ČSR ze dne 6.3.1989, sp. zn. 7 To 1/89

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Rozhodnutí NS ČSR ze dne 12. 4. 1984 sp. zn. 3 Tz 8/84.

⁶⁷ Usnesení KS v Plzni ze dne 12. 7. 2001 sp. zn. 6 To 550/2001.

posudku pak může obstát, jestliže lze jeho vadnou část oddělit od zbytku posudku, jinak k němu nelze přihlížet, jak ostatně vyplývá už z jeho účelu.

Za pozornost stojí i případ, na který ve své úvaze poukázal J. Vučka, který popisuje kauzu vzniklou roku 2009, týkající se pomlouvačných dopisů na adresu nově jmenovaného velitele Hradní stráže. Za těmito útoky na jeho adresu stál anonymní pisatel, avšak logickým předpokladem bylo, že původcem hanopisů byla osoba s vazbami na Hradní stráž. V rámci pátrání po pachateli byly odebírány vzorky DNA tzv. „naslepo“ od desítek osob, které byly zaměstnaneckým poměrem nebo jinak spjati s Hradní stráží, a to od vojenských velitelů přes pracovníky štábu až po sekretářky. Otázka zní, zda je nedobrovolné poskytnutí biologických vzorků desítkami osob, resp. následný výsledek porovnání DNA, v mezích zákona a procesně použitelný, vezmeme-li v úvahu (nízkou) závažnost spáchaného trestného činu a nulovou existenci podezření vůči kterékoliv z těchto osob, anebo je uvedený postup vadou procesního postupu, která vznikla neodůvodněným zásahem do práva na soukromí a důstojnost dotčených osob?

Na řadu přichází klasický třístupňový test proporcionality se zájmem na odhalení pachatele na straně jedné a na ochraně soukromí a důstojnosti testovaných osob na straně druhé. Takto rozsáhlé plošné zásahy jsou zpravidla ospravedlnitelné u nejzávažnějších trestných činů typové závažnosti vraždy a jiných útoků na nejprísneji chráněné zájmy, a i tehdy spíše jen mimořádně. Ke konkrétnímu trestnému činu pomluvy navíc autor článku dodává, že posiluje trend k jeho velmi zdrženlivé aplikaci a poškození jsou s železnou pravidelností odkazováni s náhradou škody do občanských soudních řízení v souladu se zásadou subsidiarity trestní represe. Takto plošné a blíže neodůvodněné úkony v podobě odběru DNA budou bez existence jakéhokoliv podezření velmi těžko obhajitelné. Ačkoliv odběr DNA sám o sobě nepředstavuje tolik závažný zásah do práv, autor spatřuje jeho závažnost právě v oné kvantitě, kdy neopodstatněný odběr biologických vzorků u desítek osob ve svém souhrnu již závažný zásah představuje. Koneckonců „odůvodněnost“ případů zásahů do práv zaručených Listinou vyžaduje i sám trestní řád ve svém ust. § 2 odst. 4. Zásah do práv testovaných osob shledal autor jako nelegitimní, neboť v tomto případě nebyl splněn požadavek proporcionality zásahu a na jeho základě získaný důkaz považuje pro další řízení za nepoužitelný, neboť požadavek odůvodněnosti a nezbytné míry uvedené v citovaném ustanovení trestního řádu je třeba respektovat.⁶⁸ Závěrem uvádí: „...v podmínkách materiálního právního státu nemohou orgány veřejné moci provádět určité úkony jen proto, že mají zákonné zmocnění konat daný druh úkonů. Kromě formálního oprávnění je nutné vždy zkoumat, zdali jsou věcné důvody provést takový úkon. Pokud je takovým úkonem zasahováno do práv určité osoby, je nutné zkoumat, zdali

⁶⁸ VUČKA, Jan. Test proporcionality při zajišťování důkazů. *Trestněprávní revue*, 2010, č. 9, s. 290-291.

existují důvody k zásahu konkrétně do práv této osoby. Z toho logicky plyne, že nelze konat úkony trestního řízení zcela naslepo nebo bez přiměřeného důvodu vůči osobě, jejíž práva jsou omežována. Při posuzování legitimacy takových zásahů je pak nutné zohlednit princip proporcionality, který se prolíná celým trestním řízením. Úkon provedený v rozporu se shora uvedeným bez věcného podkladu je neúčinný. ... Princip proporcionality jistě nedovoluje, aby v případě důvodného podezření na jakkoli banální trestný čin bylo možné ihned použít všech oprávnění orgánů činných v trestním řízení včetně těch nejrazantnějších. Pak by celý princip proporcionality do jisté míry postrádal smysl.⁶⁹ Uvedený případ může být předmětem diskuze, nicméně všem výše uvedeným tvrzením lze přisvědčit, neboť všechna tvrzení jsou opodstatněná. I takto tedy může vypadat ukázka vzniku podstatné vady.

Oproti tomu lze uvést také případy, kdy vada, i když vznikne, svou intenzitou neúčinnost důkazu nezpůsobí. Například „samotné porušení ustanovení o odděleném výsledku obviněných nezakládá neúčinnost důkazu. Teprve za situace, kdy porušení tohoto ustanovení směřuje k donucení, lze považovat takto získaný důkaz za neúčinný.“⁷⁰

Nejednou již byla zmiňována potřeba upravit sankci podstatných vad v podobě neúčinnosti důkazu v zákoně. Např. P. Šámal se v minulosti vyjádřil tak, že je nezbytné, aby v trestním řádu byly stanoveny důvody způsobující relativní či absolutní neplatnost procesních úkonů a systém procesních sankcí neúčinnosti, aby tak vznikl jednotný systém umožňující jednotné posuzování důsledků procesních vad.⁷¹ Na uvedených příkladech je však vidět, že škála podstatných vad způsobujících ve svém důsledku nepřipustnost jednotlivých důkazů pro dané řízení je vcelku široká, a navíc poměrně roztržštěná. Proto lze konstatovat, že dosavadní právní úprava správně ponechává prostor soudům a vyslyšení hlasů, které volají po výčtu vad způsobujících neplatnost a jejich uvedení v zákoně (ať už demonstrativním nebo taxativním výčtem) by mohlo vést ke zkrácení pravomoci soudů, neboť by bylo minimálně velmi obtížné pamatovat na všechny případy možnosti vzniku vad.⁷² Uvedené by ve svém důsledku mohlo dle názoru autorky této práce znamenat připuštění nelegálně získaných důkazů, které by ve výčtu byly opomenuty, a tak i nepřímé schválení neústavního jednání OČTŘ.

2.2.4 Rozhodování Evropského soudu pro lidská práva

V případě spornosti o existenci nebo neexistenci vady spočívající v údajném porušení lidských práv chráněných Úmluvou může být svými rozhodnutími nápomocen ESLP, jehož

⁶⁹ Tamtéž: str. 291.

⁷⁰ NETT: *Plody z otráveného...*, s. 80.

⁷¹ ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Nakladatelství Codex Bohemia, 1999. s. 312–313.

⁷² Např. A. Drašík je toho názoru, že řešením pro jednotné posuzování důsledků procesních vad by byl jejich taxativní výčet v zákoně. Srov. DRAŠTÍK, A. *K některým problémům dokazování v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. s. 187.

úkolem je v těchto věcech zodpovědět otázku, zda řízení jako celek bylo spravedlivé či nikoliv. Lidská práva a základní svobody jsou Úmluvou vymezeny poměrně široce a není vždy zcela jednoduché posoudit, zda tím či oním zásahem již k porušení chráněné hodnoty došlo, případně zda zásah dosáhl požadované intenzity. Nejasnosti v praxi vyvolává například čl. 3 Úmluvy zakazující mučení, což deklaruje mj. níže uvedená judikatura. Otázku přípustnosti jednotlivých důkazů na národní úrovni nebo (ne)vinu stěžovatele ale ESLP již poté neřeší. Konstatuje pouze, zda došlo k porušení některého z článku Úmluvy a porušení práva na spravedlivý proces zakotveného v čl. 6 Úmluvy či nikoliv, tedy odmítá působit jako pomyslná čtvrtá instance a hodnotit skutkový stav věci. J. Herczeg rozlišil použitelnost důkazů v návaznosti na rozhodování ESLP tři základní situace, které pro orientaci v dané problematice dobře poslouží i pro účely této práce:

- I. Možnost použití důkazů, které byly získány jako přímý důsledek porušení čl. 3 Úmluvy;
- II. Možnost použití důkazů, které byly získány nepřímo v důsledku porušení čl. 3 Úmluvy;
- III. Možnost použití důkazů, které byly získány v důsledku porušení jiných práv zaručených Úmluvou.⁷³

Situace pod bodem I. vede dle ustálené rozhodovací praxe vždy k nespravedlnosti trestního řízení, ve kterém byly takové důkazy použity. Použití násilí, dosahuje-li intenzity požadované čl. 3 Úmluvy, (zejm. za účelem přinucení k doznání, ale i za účelem získání jiného důkazu) je absolutně nepřípustné a nelze jej ospravedlnit žádným veřejným zájmem. ESLP v jednom ze svých rozhodnutí konstatoval, že čl. 3 Úmluvy představuje jednu ze základních hodnot demokratické společnosti, vymezující hranice „*mezi lidským a nelidským a mezi civilizací a barbarstvím.*“⁷⁴ Porušení čl. 3 Úmluvy tak způsobí absolutní nepřípustnost, a to i přesto, že tento důsledek není nikde uveden výslovně, ale je součástí porušení čl. 6 Úmluvy, tedy spravedlivého procesu. I tento zákaz absolutní charakteru však musí dosahovat určitého minimálního stupně závažnosti, aby jej bylo možno označit za zakázané mučení, nelidské či ponižující zacházení ve smyslu čl. 3 Úmluvy.⁷⁵ Štrasburská judikatura v této souvislosti přispěla k současnému stavu věci zejména definicemi pro nelidské a ponižující zacházení a samozřejmě také mučení.⁷⁶ Rovněž byl zaujat názor, že k porušení čl. 3 Úmluvy může dojít i pouhou výhrůzkou jednáním spadajícím pod tento článek.⁷⁷

⁷³ HERCZEG, Jiří. Zásada „*nemo tenetur*“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1-2, s. 41-43.

⁷⁴ BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství IFEC, 2003. s. 15.

⁷⁵ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Jalloh proti Německu* ze dne 11.5.2006, č. 54810/00, odst. 67.

⁷⁶ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Irsko proti Spojenému království* ze dne 18.1.1978, č. 5310/71 odst. 167.

⁷⁷ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 30.6.2008, č. 22978/05.

K tomuto bodu blíže v kapitole 3.3, jelikož takový postup je v rozporu primárně a nejčastěji se zásadou zákazu nucení k sebeobviňování.

Bod II. polemizuje o použitelnosti důkazů získaných díky těm absolutně nepřipustným skrz porušení čl. 3 Úmluvy, a to jako důkazy od nich odvozené, jejich tzv. plody. Dle ESLP vede tato situace pouze k domněnce, že v předmětném trestním řízení bylo porušeno právo na spravedlivý proces. Domněnku potvrdí nebo vyvrátí až soudní přezkum a případně konstatuje porušení práva na spravedlivý proces. Se samotnou přípustností se pak musí vypořádat národní soudy. Uvedené úzce souvisí s americkou doktrínou plodů z otráveného stromu, která je vlajkonošem této problematiky a výrazně se promítá i do evropské soudní praxe. Blíže je proto tato otázka rozvinuta v podkapitole věnující se tomuto tématu.

Použití důkazů, které byly získány v důsledku porušení jiných práv zaručených Úmluvou (vedle čl. 3) nemusí automaticky znamenat porušení *fair procesu*, zaručeného článkem 6. Hodí se připomenout, že žádné z ustanovení Evropské úmluvy výslovně neupravuje přípustnost ani metodiku hodnocení důkazů v trestním řízení a lze proto vycházet pouze z čl. 6, zaručujícího právo na spravedlivé soudní řízení, které přináší konkrétní záruky spravedlivého procesu, nakládání s důkazy však blíže neupravuje, v konkrétních případech proto vždy dovozujeme výkladem. Lze tak shrnout, že dokazování a nakládání s důkazy bude v souladu s Úmluvou, nebude-li v rozporu s těmito zárukami. Ostatně již výše bylo naznačeno, že ESLP odmítá působit v roli další (tedy čtvrté) soudní instance a hodnotit skutkový stav jednotlivých případů a stejně tak si zakazuje *in abstracto* určovat, které důkazní prostředky jsou v trestním řízení přípustné, a které nikoliv. Přípustnost důkazu tak v zásadě zůstává ve výlučné kompetenci vnitrostátního práva a národních soudů, jak se ostatně ESLP již mnohokrát vyjádřil v konstantní judikatuře.⁷⁸ Naopak dojde-li při získávání nebo hodnocení důkazu k zásahu do práv zaručených Úmluvou, přijímá ESLP stížnosti. V kategorii případů, které porušení čl. 6 Úmluvy způsobují zpravidla automaticky, je důsledkem absolutní nemožnost takové důkazy v řízení použít – způsobují tedy jejich nepřipustnost (zejména se bude jednat o výše zmíněný čl. 3 Úmluvy zakazující mučení). Ostatní případy pak mohou nepřipustnost způsobit při posouzení dalších okolností.

Charakterizovat III. skupinu vymezenou na začátku této podkapitoly (tedy porušení jiného článku než takového, který automaticky značí porušení spravedlivého procesu) lze tedy velmi výstižně například takto: „Čl. 6 Úmluvy chrání spravedlivost trestního řízení jako celku. Dílčí nezákonnost,

⁷⁸ Srov. Rozsudky ESLP ve věcech: *Schenk proti Švýcarsku* (1988): zejm. odst. 45-46 rozhodnutí, kde se soud vyjádřil ke své pravomoci vyslovovat se k přípustnosti důkazů v trestním řízení, a to tak, že jemu přísluší posuzovat pouze zásah do práv zaručených Úmluvou, nikoliv pochybení vnitrostátních soudů. Samotná přípustnost důkazu je pak již věcí vnitrostátního práva, neboť toto není Úmluvou regulováno, a proto ESLP nepřisluší vytvářet *in abstracto* pravidla pro posuzování přípustnosti. Dále např. *Teixeira de Castro proti Portugalsku* (1998), *Heglas proti České republice* (2007), odst. 91.

*byť by se jednalo o porušení jiného ustanovení Úmluvy včetně jednoho z absolutních práv, ještě automaticky neznamená porušení čl. 6 Úmluvy. Spravedlivost trestního řízení jako celku totiž závisí na posouzení faktorů jako hlavně: 1) spolehlivost nezákonného důkazu, 2) jeho důkazní váha, resp. vliv na výsledek, 3) vyvažovací procesní opatření.*⁷⁹

Rozhodnutí ESLP jsou tak s ohledem na výše uvedené výrazným vodítkem pro hodnocení důkazů na vnitrostátní úrovni a často se hovoří také o tzv. doktríně zákonnosti důkazů. J. Nejedlý ve své disertační práci pojímá jako „*ucelený soubor zásad, které systémově určují, co se rozumí zákonným, resp. nezákonným důkazem, a tedy podmínky, za jakých je možné důkaz považovat za zákonně resp. nezákonně zajištěný. Dále by měla určovat právní režim nezákonně získaného důkazu, resp. kategorií nezákonně získaných důkazů a vyslovovat se k podmínkám jejich použitelnosti v trestním řízení.*“⁸⁰ Druhým dechem dodává, že o působnosti této štrasburské doktríny v pravém slova smyslu hovořit nelze.⁸¹ Je však očividné, že o určité (i když nepřímé) korekci hodnocení důkazů ze strany ESLP hovořit můžeme. Přezkum zákonnosti je v případě ESLP samozřejmě omezen na přezkum základních práv zaručených Úmluvou.

Existence jasných pravidel pro nakládání s nezákonně získanými důkazy (které by šly zahrnout právě pod uvedenou doktrínu) by jistě přispěla předvídatelnosti a práva a právní jistotě, mohla by být nápomocna vnitrostátním soudům i samotným stěžovatelům při uplatnění jejich stížností. I tato idea ale naráží na stejný problém jako česká národní úprava, tedy nemožnost (nebo alespoň vysokou obtížnost) zahrnout do těchto pravidel všechny potenciální situace a předem nastolit cestu jejich řešení, zde však navíc hraje roli samotné postavení ESLP, které nemá úlohu další (opravné) instance, ale pouze vymezuje mantinely v dodržování základních lidských práv a svobod zaručených Úmluvou, za které již není možné zajít. Judikatura ESLP je v otázce hodnocení důkazů velmi bohatá a výčet všech případů, které jsou s to v konečném důsledku ovlivnit možnost „použití“ důkazu je celá řada, níže budou proto nastíněny jen některé oblasti rozhodovací praxe ESLP a z pohledu autorky pro účely této práce nejzajímavější konkrétní případy.

Dalším dotčeným právem, vedle čl. 3 Úmluvy, které v konečném důsledku může způsobit nepřípustnost důkazů je bezpochyby právo na soukromí zaručené čl. 8 Úmluvy. Právo na soukromí, jak vyplývá již ze samotné dikce tohoto ustanovení Úmluvy, je poměrně obsáhlé a úplně jasné mantinely nestaví. I proto judikatura dokresluje limity porušení tohoto práva více

⁷⁹ NEJEDLÝ, Josef. *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, str. 83.

⁸⁰ NEJEDLÝ: *Zákonnost důkazů v trestním řízení...*, str. 13.

⁸¹ Tamtéž.

než kde jinde. Judikatura ESLP stabilně pod pojem soukromí zahrnuje i ochranu fyzické⁸² a psychické integrity.⁸³ Evropský soud pro lidská práva se již vypořádal s velkým množstvím případů, kde porušením práva na soukromí a tím pádem i porušením spravedlivého procesu shledal v následujících situacích:

- odposlechy konverzací nehledě na místě a způsobu provedení, včetně telefonních hovorů, a to i na profesní lince
- výpis volaných čísel, času a délky hovorů
- fotodokumentace a kamerový záznam
- kontrola pošty včetně faxů či emailů, a to i poslaných z pracoviště
- domovní prohlídka včetně profesních prostor a zajištění věcí
- osobní prohlídka nehledě na rozsahu provedení
- nucený lékařský zákrok
- získávání a uchovávání osobních údajů včetně otisku prstů, buněčného vzorku, DNA nebo vzorku hlasu
- sledování fyzického pohybu pomocí GPS nebo pohybu na internetu.⁸⁴

V uvedených i jiných případech zkoumání možného porušení práva na soukromí je vždy potřeba vyvažovat právo na soukromí a legitimní cíl, který vyžaduje druhý odstavec 8. článku Úmluvy. Pro úplnou konkretizaci lze uvést příklad *Schmidt proti Německu*, kde byl stěžovatel donucen poskytnout odběr krve a slin a ESLP s přihlédnutím ke všem okolnostem neshledal porušení legitimního cíle, neboť se jednalo o vyšetřování trestného činu s velmi vysokou závažností a zákrok byl proveden zákonným způsobem. K narušení *fair procesu* tak zde nedošlo.

Bezpochyby nepřijatelná je dle dosud nepřekonané rozhodovací praxe ESLP policejní provokace a důkazy získané za pomoci agenta provokatéra, kdy v této věci se ESLP vyslovil již v roce 1998 ve věci *Teixeira de Castro proti Portugalsku*. Nepřijatelnost takto získaných důkazů není nikterak zvláštní, neboť z logiky věci je zřejmé, že by nebylo správné uznat člověka vinným z trestného činu, ke kterému byl vyprovokován představitelem OČTŘ. Za pozornost stojí spíše absolutní charakter zákazu použití takto získaných důkazů, kdy v ESLP ve své rozhodovací praxi nebral v potaz argumenty zástupců jednotlivých států, že vyprovokovaný pachatel si byl vědom toho, že páchá trestný čin⁸⁵, nebo že provokace nezakládá beztrestnost⁸⁶ a konečně ani argument, že agenti pouze poskytli pachateli příležitost realizovat již existující úmysl spáchat trestný čin.

⁸² Srov. Rozh. ESLP ve věci *Schmidt proti Německu* ze dne 18.6.1994, č. 135/80/88: nucený odběr krve a slin.

⁸³ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Wainwright proti Spojenému království* ze dne 26.9.2006, č. 12350/04, odst. 43: osobní prohlídka při úplném vysvléknutí.

⁸⁴ NEJEDLÝ: *Zákonnost důkazů v trestním řízení...*, str. 91-92.

⁸⁵ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Ramanauskas proti Litvě* ze dne 5.2.2008, č. 74420/01.

⁸⁶ Srov. Rozh. ESLP ve věci *V. proti Finsku* ze dne 24.4.2007, č. 40412/98, odst. 64.

Tento zákaz je přitom opět „pouze“ součástí práva na spravedlivý proces, samotná Úmluva jej nikde nezmiňuje.

Z uvedeného tedy jasně vyplývá, že dle štrasburské judikatury ne každé porušení práva zaručeného Úmluvou má automaticky za následek porušení spravedlivého procesu jako celku, případně následnou nepoužitelnost důkazu. Odpověď na otázku, zda trestní řízení může být spravedlivé i za současného porušení některého z článků chráněných Úmluvou docházíme principiálně ke stejnému závěru jako při hodnocení důkazů na základě aktuálního českého práva. Je třeba posuzovat konkrétní okolnosti a vyvažovat protichůdné zájmy. Jedině tak lze zásah do některého ze základních, Úmluvou chráněných práv ospravedlnit. Důležité ale je, že je ospravedlnit lze, alespoň podle evropské judikatury, neboť ta generálně nezakazuje použití důkazů, které byly sice získány v rozporu s ustanoveními Úmluvy, jestliže spravedlnost procesu jako celku byla zachována.⁸⁷ Nutno dodat, že i tato obecně uznávaná a respektovaná stanoviska ESLP mají své odpůrce, a to i ve vlastních řadách, o čemž svědčí mj. nesouhlasná stanoviska některých soudců ve věci *Schenk proti Švýcarsku*: „Žádný soud nesmí, aniž by se protivil dobré správě spravedlnosti, brát v potaz důkaz, který byl získán nikoli pouze záludně, ale především nezákonně. Pokud tak učiní, řízení nemůže být spravedlivé ve smyslu Úmluvy.“⁸⁸ Dle těchto hlasů nemůže být uznání viny obviněného vnitrostátními soudy založené na nezákonně získaném důkazu spravedlivé.

V teoretické rovině tak může být předmětem diskuze otázka, zda může být řízení, v němž se objeví nezákonně získaný důkaz spravedlivé, resp. zda je správné, že ESLP tento postup v konstantní judikatuře připouští. Jak bylo řečeno, judikatura je v této věci konstantní a uvedené připouští, ke kritickým hlasům se však přidává například i J. Nejedlý, který k této věci mj. dodává, že „Stávající přístup ESLP lze přitom kritizovat z několika zásadních důvodů. Hlavním nedostatkem je pravděpodobně skutečnost, že judikatura ESLP vede k paradoxnímu a zcela nevhodnému závěru, že nezákonný důkaz získaný za porušení čl. 8 Úmluvy lze použít v rámci trestního řízení... ESLP tak přístupem, který ve své judikatuře zvolil, zcela nepochopitelně posvěcuje užívání důkazů získaných za porušení čl. 8 Úmluvy v trestním řízení, a tím pádem v důsledku i samotné porušování tohoto ustanovení za účelem zajištění potřebných důkazů vyšetřovacími orgány. Vyšetřovací orgány členských států se totiž mohou podle svého volného uvážení rozhodnout, kdy se jim vyplatí porušovat právo na soukromí osob spadajících pod jejich jurisdikci a kdy nikoli... Druhý důvod kritiky vychází z odlišného přístupu ESLP k důkazům získaným za porušení čl. 3 a čl. 8 Úmluvy... Kde se nalézá hranice [mezi důkazy získanými za porušení různých ustanovení Úmluvy]? Na základě jaké hierarchie mezi základními právy?“ a snese Úmluva a právo na spravedlivý proces dva různé standardy?... Je evidentní, že čl. 3 Úmluvy obsahuje absolutní zákaz, zatímco zákaz zásahů do soukromí

⁸⁷ Srov. Rozsudky ESLP ve věcech: *Khan v. Spojené království* (2000), *P. G. a J. H. v. Spojené království* (2001).

⁸⁸ Srov. Rozh. ESLP ve věci *Schenk proti Švýcarsku* (1988). Nesouhlasné stanovisko soudců Pettitiho, Spielmanna, De Meyera a Carrillo Salcedy.

vyplývající z čl. 8 Úmluvy je pouze relativní. Stejně tak lze pochopit názor, že mučení představuje vyšší míru závažnosti než nezákonný odposlech. Lze však skutečně přesvědčivě tvrdit, že nezákonné odposlouchávání mobilního telefonu nepřetržitě po dobu jednoho roku je méně závažné než nerealizovaná výhrůžka mučením, která trvá pouze několik minut?“ Závěrem se ztotožňuje s nesouhlasnými stanovisky v kauze P.G. a J.H. proti Spojenému království, tedy že „tento přístup zásadním způsobem oslabuje význam zákazu získávat důkazy za porušení čl. 8 Úmluvy, neboť právo zaručené čl. 8 Úmluvy se tak stává pouze teoretickým a iluzorním a jeho účinná ochrana je zcela podkopána“ a stanoviskem ve stejné kauze, že „co je zakázáno z pohledu jednoho ustanovení (čl. 8) nemůže být povoleno z pohledu druhého (čl. 6).“

Souhlasně s citovaným autorem se autorka této práce domnívá, že odstranění rozkolu mezi většinou a menšinou ESLP by přispěl ke konzistentnosti judikatury ESLP, která by justici jistě svědčila více.

2.3 Nepřípustnost důkazu ve světle zásady *nemo tenetur se ipsum accusare*

Pravidlo říkající, že „nikdo není povinen sám sebe obviňovat“ je překladem latinské zásady *nemo tenetur se ipsum accusare* (dále jen „*nemo tenetur*“) a je významnou součástí práva na spravedlivý proces. Porušení této zásady má za následek narušení spravedlivého procesu, což v konečném důsledku bude znamenat právě nepřípustnost důkazu. Proto je s tímto tématem nerozlučně spjata, zároveň však tvoří jednu z jeho nejspornějších oblastí, a proto je potřeba ji zvláště vyzdvihnout. Není pochyb o tom, že porušení principu *nemo tenetur* bude podstatnou vadou ve smyslu předchozího výkladu. Slovní spojení „*obviňovat se*“ je poměrně široký pojem, který může být vykládán do jisté míry subjektivně, což se v praxi také děje a z tohoto důvodu byl spor o (ne)porušení uvedené zásady již mnohokrát judikován. Právě svou rozmanitostí zásada opět výrazně demonstruje již dříve naznačenou teorii konfliktu zájmů, kdy zde na jedné straně stojí porušení práva na spravedlivý proces, jehož je zákaz donucení k sebeobviňování součástí, a na straně druhé zájem na postihu kriminality.

Historicky první výslovné vyjádření principu *nemo tenetur se ipsum accusare* bylo součástí Pátého dodatku americké ústavy z roku 1791 a od té doby je v USA považováno za součást tzv. *Bill of Rights*.⁸⁹ Dnes je zásada na evropském poli součástí tzv. *fair procesu* ve smyslu čl. 6 Úmluvy⁹⁰, a na národní úrovni je v České republice zaručena čl. 37 odst. 1) a čl. 40 odst. 4) LZPS⁹¹,

⁸⁹ MUSIL, Jan. *Zákaz donucování k sebeobviňování* [online]. Mvcr.cz [cit. 2013-03-18]. Dostupné na <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

⁹⁰ Jak dovodil Evropský soud pro lidská práva ve své judikatuře. Dále je zásada součástí také Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, který ve svém čl. 14 odst. 3) písm. g), stanoví, že „obviněný .. nesmí být nucen svědčit proti sobě nebo přiznat vinu.“

⁹¹ Obě ustanovení se týkají možnosti odepřít výpověď, přičemž čl. 40 odst. 4 lze považovat za speciální, protože hovoří pouze o obviněném, zatímco čl. 37. odst. 1 pracuje s pojmem „každý“.

jako ústavně zaručené právo a v ust. § 33 odst. 1 a § 92 odst. 1) TrŘ je chráněna na zákonné úrovni. Vzhledem k dlouhému vývoji tohoto principu můžeme pozorovat jeho určitý vývoj. Nyní je chápán v daleko širším pojetí, a to z toho důvodu, že se již nevztahuje pouze na výslech obviněného, jako tomu bylo dříve, ale na každé aktivní jednání, kterým by *de facto* napomáhal usvědčit sám sebe.⁹² Výraz „aktivní jednání“ je pro další výklad velmi důležitý.

Platí, že osoba, proti níž se řízení vede, není povinna přispívat k vlastnímu usvědčení žádným jednáním, a to v širokém slova smyslu, tedy nejen vlastní výpovědí, ale ani jinou součinností, která by směřovala k jejímu usvědčení. Mezi taková jednání může patřit např. ruční psaní textu k následnému písmoznaleckému zkoumání, poskytnutí vzorku hlasu, chůze a jiné motorické zkoušky sledující koordinaci pohybů při tzv. ambulantním vyšetření příznaků opilosti. Tato jednání vyžadují aktivitu ze strany obviněného, nejsou proto v souladu se zásadou *nemo tenetur* vynutitelná a obviněný k nim může být pouze vyzván.⁹³ Stejně tak donucování k úkonům je nutno chápat v širším slova smyslu a nezahrnuje tedy jen fyzické násilí, ale nesmí být uskutečňováno ani hrozbou, ani lstí.⁹⁴

Je to právě hranice mezi aktivním jednáním a pasivním strpěním úkonů ze strany obviněného, která v praxi často činí obtíže. Rozlišování mezi nimi je přitom velmi důležité, jelikož pasivní strpění úkonů sloužících k usvědčení obviněného může být ze strany orgánů činných v trestním řízení vynucováno. Jinými slovy úkony, při nichž obviněný figuruje jen jako pasivní objekt, nikoliv jako jednající subjekt, nespádají pod zásadu *nemo tenetur* a mohou být uplatněny i proti jeho vůli. V českém trestním právu jsou takovéto úkony označeny jako *problídka těla a jiné podobné úkony*, jsou zakotveny v ust. § 114 odst. TrŘ a panuje všeobecná shoda na tom, že jejich strpění je možné vynucovat pořádkovou pokutou dle ust. § 66 TrŘ a některé z nich dokonce fyzickým překonáním odporu. Konkrétně citované ustanovení ve svém čtvrtém odstavci stanoví, že „nelze-li úkon podle odstavců 1 až 3 pro odpor podezřelého nebo obviněného provést a nejde-li o odběr krve nebo jiný obdobný úkon spojený se zásahem do tělesné integrity, je orgán činný v trestním řízení oprávněn po přechodí marné výzvě tento odpor překonat;...“ Tzv. „jiné podobné úkony“ zahrnují povinnost obviněného strpět odebrání vzorku krve zdravotnickým pracovníkem, nebo odběr jiného biologického materiálu, není-li spojen s nebezpečím pro jeho zdraví. Dále se jedná o úkony potřebné ke zjištění totožnosti, tedy zejména pořizování fotografií, měření těla, snímání daktyloskopických otisků, pořizování jiných záznamů a zjišťování zvláštních tělesných znamení.

⁹² MUSIL: *Zákaz donucování...* Dostupné na <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

⁹³ Tamtéž.

⁹⁴ K získání doznání lstí srov.: rozhodnutí ESLP ve věci *Allan proti Spojenému Království* ze dne 5.11.2002, č. 48539/99.

Vzhledem k tomu, že k provedení těchto úkonů (s výjimkou odběru krve a jiných identifikačních úkonů dosahujících stejné intenzity zásahu do tělesné integrity) je možné překonat i odpor obviněného, může se na první pohled zdát, že je zde dvojitý metr pro uplatňování principu *nemo tenetur*. K tomu se v reakci na jeden z nálezů Ústavního soudu⁹⁵ vyjádřil J. Musil následovně: „Obecná úvaha, obsažená v právní větě nálezu, totiž že orgány činné v trestním řízení při nesmějí používat „důkazní materiály získané donucením nebo pod nátlakem, proti vůli obviněného“, je pro trestní řízení naprosto nepřijatelná a její prosazování by bylo s to zcela paralyzovat účinné potírání kriminality. Dokazování v trestním řízení nelze obecně činit závislým na vůli obviněného. Úkony trestního řízení mají poměrně často povahu donucení a velice často zasahují do občanských práv (vazba, zadržení, předvedení, osobní a domovní prohlídka atd.). Takové postupy, prováděné na základě zákona a způsobem v něm stanoveným, jsou přípustné a plně vyhovují ústavním předpisům (článek 2 odst. 2, článek 4 odst. 1, 2 Listiny). Lze konstatovat, že není známa jediná země, jejíž trestní proces by se obešel bez takových prostředků.“⁹⁶ S vyjádřeným názorem se lze dle názoru autorky bez výhrad ztotožnit, protože správně reflektuje, že bez těchto povolených úkonů by byly OČTŘ bezzubé. Uvedené úkony navíc samy o sobě žádný větší zásah do integrity člověka nezpůsobují, jedná se pouze o jejich pasivní strpění, nevyžadují žádnou aktivitu ze strany obviněného a donucování k nim nastupuje až po předchozí výzvě a jen v případě, že je kladen odpor. Ve svém základu tak úkony nepředstavují dokonce ani výjimku ze zásady, jak by se mohlo zdát, neboť nelze hovořit o sebeobviňování, které vyžaduje aktivní součinnost. Dále lze rovněž jen souhlasit s názorem, že uvedené zásahy (při dodržení zákonného postupu) jsou pro proces dokazování nezbytné. Poskytovat obviněnému absolutní nedotknutelnost by bylo iracionální, a to jednak z důvodu, který uvádí J. Musil, tedy byla by zbytečně ztížena (nebo dokonce znemožněna) práce vyšetřujících orgánů, a jednak je potřeba mít také na paměti, že úkonem OČTŘ není hledat jen důkazy směřující proti obviněnému, neboť v našem právním systému nenese obžaloba důkazní břemeno, ale nalézat (materiální) pravdu a uvedené úkony tak mohou v souladu se zásadou materiální pravdy přispět jak k odhalení viny, tak i nevinu stíhané osoby.

Je však zřejmé (a dovozuje to i judikatura ESLP), že aplikace tzv. invazivních prostředků v rámci překonávání odporu, tedy donucování, není bezmezná a v žádném případě nesmí naplňovat znaky mučení nebo jiného nelidského či ponižujícího zacházení.⁹⁷ Není možné, aby se OČTŘ na člověku dopouštěly takového jednání, k jejichž ochraně je trestní právo určeno, což vyplývá už ze samotného smyslu a účelu trestního řízení a stejný postoj zaujímá ve svých

⁹⁵ Nález ÚS ze dne 22.2.2006, sp. zn.: I. ÚS 671/05.

⁹⁶ MUSIL: *Zákaz donucování...* Dostupné na: <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobviňovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

⁹⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci *Jalloh proti Německu* (2006).

rozhodnutích i judikatura. Důležité je proto vždy klást důraz na intenzitu daného zásahu a řídit se hlediskem proporcionality.

Nutno říci, že některé úkony stojí na pomezí pasivního strpění a aktivního jednání obviněného a bude tak záležet na posouzení situace OČTŘ. Tyto sporné příklady budou demonstrovány v následující podkapitole související judikatury.

2.3.1 Některé specifické projevy zásady *nemo tenetur* v průběhu trestního řízení

Jak již bylo řečeno, zákaz donucování k sebeobviňování, jakožto jeden z důvodů nepřipustnosti způsobené vadou porušení zákona, je v současné moderní společnosti chápán velmi široce, a ačkoliv k jeho porušení bude docházet nejtypičtěji a zřejmě nejčastěji při výslechu obviněného (již z povahy věci), je rozšířen na celé trestní řízení a musí tak být respektován v celém jeho průběhu. Často opakované postupy, při kterých hrozí nebečí porušení zákazu jsou následující.

V rámci výslechu lze v našich podmínkách v souladu s § 90 odst. 1 TrŘ obviněného nutit pouze k dostavení se na předvolání (pod sankcí pořádkové pokuty, případně i předvedení), tím však jeho povinnosti spolupracovat končí, aniž by mu hrozila jakákoliv sankce. V souvislosti s výslechem obviněného se zásada *nemo tenetur* může projevit vedle možnosti lhaní i mlčením obviněného, neboť ten je oprávněn odepřít výpověď, a dokonce zůstat pasivní v průběhu celém řízení. V souladu se zásadou pak obecně platí premisa, že z pasivity a mlčení obviněného nelze dovozovat žádné závěry o jeho vině či nevině.

Specifická je situace, kdy určitá osoba bude vyslýchána nejprve jako svědek a později jako obviněný, případně je vyslýchána pouze jako svědek. Specifičnost spočívá v tom, že jako svědek je osoba v souladu se zákonem v rámci výpovědi povinna vypovídat pravdu a nic nezamlčovat, zatímco u výslechu obviněného toto pravidlo neplatí. I zde se však uplatní ochrana proti sebeobviňování a svědek může odepřít výpověď, pokud uváží, že by sdělení požadovaných skutečností mohlo způsobit nebezpečí trestního stíhání jemu, nebo jiným osobám uvedeným v ust. § 100 odst. 2 TrŘ. Rovněž nepravdivou svědeckou výpovědí, jež sama sebe osoba v rámci svědecké výpovědi kryje se nelze dopustit trestného činu křivé výpovědi.⁹⁸ Judikatura dovodila, že uvedené platí i pro použití výpovědi obviněného z jiného než trestního řízení, pokud by jimi docházelo k obcházení pravidla stanoveného pro výpověď obviněného, zejména pokud byl v původním řízení povinen uvádět pravdivé informace podle jiného právního předpisu.⁹⁹

⁹⁸ Srov. např. rozsudek NS ČSSR ze dne 29.10.1968, sp. zn. 5 Tz 71/68: „...obviněný nesmí být žádným způsobem donucován ke doznání, a to ani nepřímou. Nepravdivá výpověď sledující cíl, aby osoba, který vypovídá, neprozradila svou trestnou činnost, je ve skutečnosti součástí obhajoby“ a NS ČSSR ze dne 5.3.1970, sp. zn. 8 Tz 31/69.

⁹⁹ Nález ÚS ze dne 1.11.2001, sp. zn. III. ÚS 190/01.

Diskutabilní by mohla být dále například účast na rekognici, která vyžaduje vyšší míru součinnosti než např. bukální stěr, jelikož rekognice *in natura* vyžaduje od obviněného, aby si zvolil pořadové číslo a zbývající čísla rozdělil mezi ostatní figuranty. Následně se musí podrobit samotné poznávací proceduře. Ústavní soud v této souvislosti dovodil, že účast na rekognici může být vynucována uložením pořádkové pokuty nebo předvedením a bude stále spadat pod pasivní úkony, jenž je obviněný povinen strpět.¹⁰⁰ Hranice mezi úkonem, při němž je obviněný jen pasivním objektem vyšetřovacího úkonu a kdy je aktivně jednajícím spatřil ESLP v donucování k poskytnutí vzorku hlasu v průběhu rekognice.¹⁰¹ Zbývá dodat, že rekognice je jediná ze zvláštních způsobů dokazování, kde trestní řád nestanoví, že k němu obviněný nesmí být žádným způsobem donucován.

V souvislosti se zajišťováním věcí důležitých pro trestní řízení je nezbytné rozlišovat vydání věci a odnětí věci, kdy vydání věci je dle názoru Ústavního soudu zapotřebí volní činnosti obviněného a vynucovat vydání věci, která může přispět k jeho usvědčení tedy v souladu se zásadou *nemo tenetur* není možné, zatímco odnětí věci opět pouze snáší jako pasivní objekt, bez ohledu na jeho vůli.¹⁰²

Co je podle názoru autorky této práce poměrně zajímavé, je porovnání nemožnosti vyžadovat po obviněném vzorek hlasu, zatímco poskytnout otisk prstu a ukázat svůj vzhled je obviněný povinen. Hlas je při tom stejně jako otisk prstu nebo vzorek DNA biometrickým údajem člověka sloužícím k jeho autentizaci. I s plným pochopením rozdílu mezi pasivním strpěním a aktivním jednáním není zcela od věci zamyslet se nad tím, zda není ochrana obviněného v tomto směru nadbytečná, vezmeme-li v úvahu, že hlas je součástí osobnosti stejně tak jako vzhled. Dle ust. § 93 odst. 2 věta druhá TrŘ je obviněný povinen strpět úkony potřebné k tomu, aby byla zjištěna jeho totožnost a v již dříve zmiňovaném ust. § 114 TrŘ je uložena zákonná povinnost strpět dokonce provedení zkoušky krve nebo jiný obdobný úkon, případně odběr biologického materiálu, který není spojen se zásahem do tělesné integrity osoby, přičemž druhý uvedený úkon lze provést dokonce s možností překonání případného odporu obviněného. Hlas by pak jako charakteristický a nezaměnitelný znak každé osoby mohl být vnímán spíše než jako aktivní přispění k sebeobviňování jako součást zjišťování identity konkrétní osoby, ke které je obviněný povinen, stejně jako například poskytnout otisk prstu nebo vzorek krve, neboť i hlas

¹⁰⁰ Nález ÚS ze dne 11.10.2007 pod sp. zn. III ÚS 528/06.

¹⁰¹ Rozsudek ESLP ze dne 25. 9. 2001 ve věci *P. G. a J. H. proti Spojenému království*, č. 44787/98.

¹⁰² Srov. Nález ÚS ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000; Nález ÚS ze dne 10.3.2005, sp. zn. III. ÚS 561/04; Nález ÚS ze dne 23.3.2006, sp. zn. III. ÚS 644/05.

je ve své podstatě identifikační znak existující nezávisle na vůli podezřelého.¹⁰³ Ačkoliv tedy princip *nemo tenetur* hovoří jasně a nepřipouští vyžadování aktivního jednání žalovaného, je otázkou, do jaké míry je lidská řeč, tedy mluvení, aktivním jednáním a do jaké je zkrátka jen součástí každé osobnosti a jedním ze vzorků sloužících k její identifikaci, přičemž se hodí připomenout, že ani jiné úkony nejsou zcela a jen pasivní, například již zmiňovaná rekognice, v rámci které je dle americké judikatury obviněný povinen např. sejmout brýle, navléci si masku, klobouk, paruku či umělé vousy. Mezi další akty pasivní (neaktivní) povahy dle amerického Supreme Court patří dále mimo jiné i povinnost nechat si tělo vyšetřit rentgenem.¹⁰⁴

2.3.2 Související judikatura

V souladu s výše uvedeným lze uzavřít, že i přes ozývající se hlasy prozatím ESLP setrvává na své konstantní judikatuře, že řízení mohlo být vcelku spravedlivé ve smyslu čl. 6 Úmluvy i při porušení některého z článků Úmluvy, přičemž může být vzata v úvahu důležitost zájmu společnosti na stíhání trestného činu a potrestání pachatele. Nicméně ani ohled na veřejný zájem nemůže ospravedlnit takový postup, který zasahuje do samé podstaty práva obviněného na obhajobu, jehož součástí je právo nebýt nucen obviňovat sebe samého.¹⁰⁵

V případě *Jallob proti Německu* byla ve Štrasburku poprvé řešena otázka, zda je možno věcný důkaz, který lze jinak za podmínek čl. 8 odst. 2 Úmluvy získat i za pomoci fyzického donucení, opatřit fyzickým donucením takového stupně, které dosahuje intenzity, že již zakládá nelidské a ponižující zacházení dle čl. 3 Úmluvy. Síla dopadu třetího článku na spravedlivý proces již byla předeslána výše a důkazy k jejichž získání přispělo jednání kvalifikované jako mučení jsou vždy z dokazování vyloučeny, bez ohledu na to, jaká je jejich důkazní hodnota.¹⁰⁶ Nicméně v této věci bylo Soudem shledáno „pouze“ nelidské a ponižující zacházení a ESLP se v tomto případě dále vyjádřil následovně: „Nelze vyloučit, že za určitých okolností použití důkazů opatřených za pomoci úmyslných aktů zlého zacházení, které nedosahují stupně mučení, může mít za následek nespravedlnost řízení vedeného proti oběti bez ohledu na závažnost vytýkaného trestného činu, důkazní hodnotu důkazu a možnosti oběti namítat jeho použití v procesu.“¹⁰⁷ Z toho vyplývá, že explicitně nevyločil, že jednání, které zakazuje čl. 3, nejde-li o mučení, nemusí vždy automaticky znamenat porušení práva na spravedlivý proces (a logicky tedy i připuštění takto získaného důkazu). Opačně se k tomuto připojení svého stanoviska

¹⁰³ Podobně uvažoval ESLP v případě *P.G. a J.H. proti Spojenému království* (2001), kde judikoval, že vzorek hlasu je možné asimilovat s krví, vlasy a dalšími tělesnými prvky, a tedy že zásada nebýt nucen k sebeobviňování se na něj nevztahuje.

¹⁰⁴ Musil, J. Zákaz donucování k sebeobviňování [online]. Mvcr.cz [cit. 2013-03-18]. Dostupné na <<http://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.

¹⁰⁵ Rozsudek ESLP ve věci *Heaney a Mc Guinness v. Irsko* (2000).

¹⁰⁶ REPÍK, B. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat sebe samého. *Bulletin advokacie*. 2/2007. str. 15 – 16.

¹⁰⁷ Rozhodnutí ESLP ve věci *Jallob proti Německu* (2006).

vyjádřil jeden ze soudců, který argumentoval, že použití důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením by mělo mít automaticky za následek porušení práva na spravedlivý proces podle čl. 6 Úmluvy, zejména protože podle něj každé jednání dosahující intenzity, jakou požaduje čl. 3 Úmluvy, neguje základní hodnoty demokratické společnosti, odporuje civilizovaným hodnotám spravedlnosti a porušuje integritu soudního procesu.¹⁰⁸ Primárně je však případ zařazen v této podkapitole z toho důvodu, že stěžovatel vedle porušení spravedlivého procesu skrze články 3 a 8 namítal také porušení spravedlivého procesu prostřednictvím zásahu do jeho práva neobviňovat sebe samého, přičemž k obojímu mělo dojít nesprávným postupem OČTŘ, které jej nuceným medicínským zákrokem (za překonání fyzického odporu vpravili do jeho těla emetika) donutili k vyzvracení sáčku s drogami.

Ve věci rozhodoval Velký senát ESLP, který nucené vyloučení důkazů z těla za pomoci emetik shledal jako porušení práva nebýt nucen obviňovat sebe samého, neboť široké pojetí tohoto práva zahrnuje i právo nebýt nucen k vlastnímu sebeobviňování jakýmkoliv způsobem, tedy ani poskytnutím věcných důkazů proti sobě. Drogu v těle podezřelého lze považovat za důkaz existující nezávisle na vůli podezřelého (stejně jako vzorek moči, vzhled atp.), jehož použití není obecně v trestním řízení Úmluvou zakázáno, a to ani za použití donucení. V daném případě se stal kamenem úrazu zmiňovaný postup OČTŘ, který výrazně přesahoval rámec přípustnosti opatrování důkazů tohoto typu, ačkoliv to v dané situaci nebylo nezbytné a ESLP proto dospěl k závěru, že právo nepřispět k vlastnímu sebeobvinění bylo dotčeno. Rozhodujícím faktorem k uvedenému závěru byla zejména nevyváženost mezi zásahem OČTŘ a povahou a závažností trestného činu, z něhož byl stěžovatel podezřelý. Jelikož se jednalo o drobného dealera, soud konstatoval, že veřejný zájem na postihu tohoto činu nemůže ospravedlnit získání důkazu nelidským a ponižujícím zacházením dle čl. 3 Úmluvy.¹⁰⁹

Další případ, který stojí za velkou pozornost je případ *Gäfgen proti Německu*, kdy stěžovatel unesl dítě s úmyslem získat za něj výkupné. O tři dny později byl Gäfgen zatčen a vyslýchán policií za účelem nalezení uneseného dítěte. Unesený chlapec byl v tu dobu již dávno mrtev, toho si ale policisté nemohli být vědomi, z jejich pohledu to tedy byla hra o čas. Frankfurtský policejní viceprezident tedy nařídil podřízenému, aby k získání informace pohrozil vyslýchánému Gäfgenovi násilím, což později odůvodnil tak, že nemohl připustit, aby byla vražda dítěte dokonána pod státním dozorem (v té době se domníval, že je unesený chlapec uvězněn, avšak naživu). Pohrůžka ve stěžovateli skutečně vzbudila obavy a přiznal, kde se tělo chlapce nachází.

¹⁰⁸ Odlišné stanovisko soudce Bratzy v případě *Jallob proti Německu*.

¹⁰⁹ REPÍK: K přípustnosti důkazu..., str. 17.

Policejní viceprezident byl později za zmiňované jednání obviněn a uznán vinným z návodu k trestnému činu donucování dle německého trestního práva. O tom, že bylo v daném případě porušeno pravidlo *nemo tenetur* není pochyb, nicméně každý člověk s morálním cítěním dá jistě za pravdu obhájci policejního viceprezidenta: „*Pan Daschner mohl volit pouze mezi morem a cholerou. Buď poruší lidskou důstojnost podezřelého nebo oběti tím, že se zřekne brožby donucení jako krajního prostředku k záchráně života uneseného chlapce. Proti sobě tak stály dva nejvyšší právní statky a jeden z nich musel být porušen.*“ Jinými slovy zde podle něj stála jedna lidská důstojnost proti druhé. Přinejmenším pozoruhodné je ovšem to, jak se německý soud vypořádal s odůvodněním svého rozhodnutí, kde sice uznal obviněného vinným, avšak uložil mu jeden z nejmírnějších trestů (napomenutí a peněžitý trest). Uvedl, že je třeba jasně stanovit, že dodržování zákonů ze strany veřejné moci je nezbytné, avšak uznal čestný motiv a vyslovil odsouzenému respekt za to, že se nesnažil svůj prohřešek zakrýt.¹¹⁰

Toliko k odpovědnosti policejního viceprezidenta a k použitelnosti důkazu (výpovědi obviněného), jenž byl získán za porušení práva obviněného nebýt nucen k sebeobviňování, lze uvést jen to, že soud shledal vynucenou výpověď jako nepřipustný důkaz. Ostatně každé jiné rozhodnutí by bylo více než překvapivé. Nicméně Gäfgen se opětovně doznal v hlavním líčení (s plným vědomím svého práva nevypovídat) a byl odsouzen na doživotí. Otázky může vyvolávat použitelnost důkazů, které byly získány na základě vynuceného doznání. Tuto otázkou se zabývá následující kapitola práce, kde bude uvedeno a zhodnoceno, jak se soud s tímto případem vypořádal.

Případů relevantní judikatury existuje v souvislosti se zásadou *nemo tenetur* celá řada. Pro zajímavost lze uvést např. rozhodnutí *P. G. a J. H. proti Spojenému království*,¹¹¹ kde ESLP shledal porušení spravedlivého procesu a zásady *nemo tenetur* v donucování obviněného k tomu, aby mluvením poskytl vzorek hlasu. Případ *Saunders proti Spojenému Království*¹¹² judikoval, že ochrana spočívající v zásadě nebýt nucen obviňovat sebe samého se nevztahuje důkazy, které existují nezávisle na vůli obviněného, jako je krev, moč, dech nebo DNA. Tyto je obviněný povinen poskytnout, za určitých podmínek i pod nátlakem a lze je pro řízení použít. V případě *Allan proti Spojenému království*¹¹³ nebylo respektováno právo stěžovatele nevypovídat, jež je součástí práva nebýt nucen k sebeobviňování. Byl mu do cely nainstalován kamerový systém a za pomoci agenta z něj byly vylákány informace, díky kterým byl později odsouzen a uznán vinným. ESLP v této

¹¹⁰ HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2009, č. 3, s. 68.

¹¹¹ Rozsudek ESLP ve věci *P. G. a J. H. proti Spojenému království* (2001).

¹¹² Rozsudek ESLP ve věci *Saunders proti Spojenému Království* ze dne 17.12.1996, č. 19187/91.

¹¹³ Rozsudek ESLP ve věci *Allan proti Spojenému království* (2002).

věci vyslovil názor, že obviněná osoba má možnost volby, zda se rozhodne vypovídat či nikoliv a toto právo nemůže být OČTŘ listivě obcházeno.¹¹⁴

Rovněž v českých vodách lze nalézt relevantní judikaturu. Předmětem několika rozhodnutí Ústavního soudu bylo uložení pořádkové pokuty za neuposlechnutí výzvy k vydání věci. Ústavní soud v uložení této povinnosti několikrát spatřil porušení zásady *nemo tenetur*, zejména jednalo-li se o věci, které měl stěžovatel OČTŘ vydat k prokázání své viny, např. účetní doklady stěžovatele či účetnictví společnosti.¹¹⁵ Ústavní soud v této souvislosti zdůraznil rozdíl mezi donucováním k vydání věci, které je aktivním jednáním přispívajícím k vlastnímu sebeobvinění a možností odnětí věci, která je legálním opatřením důkazu i proti vůli obviněného.¹¹⁶

Jako nepřijatelné v souvislosti s rozebíranou zásadou shledal Ústavní soud rovněž uložení pořádkové pokuty za odmítnutí obviněného strpět odběr vzorku pachu z těla a obdobně za odmítnutí strpět odběr vzorku vlasů a bukalní stěr.¹¹⁷ V odůvodnění ÚS uvedl, že stěžovatel nemůže být prostřednictvím pokuty nucen poskytnout součinnost k opatření důkazu proti sobě, jestliže by tato součinnost měla spočívat v aktivním jednání. Odlišné stanovisko k rozhodnutí týkající se sejmутí vzorku pachu z těla připojil nesouhlasné stanovisko soudce J. Musil, který, stručně řečeno nespátřuje v uvedeném konání formu aktivního jednání, a nadto odmítá tvrzení, že důkazní materiály získané pod nátlakem nebo proti vůli obviněného jsou pro řízení nepoužitelné. Naopak připomíná, že trestní řád zná celou řadu zákonných opatření, kde je forma donucení zpravidla nezbytná (vazba, zadržení, ...) a strpění odběru pachových stop, které podle něj nenaplňují formu aktivního jednání, řadí mezi ně.¹¹⁸

S vyjádřeným názorem J. Musila se autorka této práce plně ztotožňuje, neboť nelze než souhlasit s názorem, že pravidlo *nemo tenetur* není bezbřehé a neposkytuje obviněnému imunitu vůči důkazním úkonům, zejména je-li cestou k jejich získání pouze neinvazivní zásah do integrity obviněného, které je navíc povinen pouze pasivně strpět. Smyslem a účelem zákona jistě nebylo poskytnout obviněnému v trestním řízení nedotknutelnost, ale pouze zajistit mu spravedlivý proces, který však dle názoru autorky nemůže být narušen popsáním zásahem nebo jinými zásahy podobného typu. Opačný přístup se jeví jako neproporcionální, kdy příliš extenzivní výklad zásady *nemo tenetur* svazuje OČTŘ ruce, ačkoliv zde s ohledem na intenzitu uvedených zásahu není zvláštní potřeba obviněného chránit.

¹¹⁴ Dále např. Rozh. ESLP *Selmouni proti Francii* (1999); *John Murray proti Spojenému království* (1994) a další.

¹¹⁵ Nález ÚS ze dne 28.1.2003 sp. zn. II. ÚS 118/01; Nález ÚS ze dne 12.1.2006, sp. zn. II. ÚS 552/05.

¹¹⁶ Nález ÚS ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000.

¹¹⁷ Nález ÚS ze dne 22.2.2006, sp. zn.: I. ÚS 671/05, Nález ÚS ze dne 23.5.2007, sp. zn.: III. ÚS 655/06.

¹¹⁸ MUSIL: *Zákaz donucování...* Dostupné na <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsum-accusare.aspx>>.

2.4 Doktrína plodů z otráveného stromu

Ucelený a ustálený soubor zásad, který vymezuje určitý přístup k dané problematice. Všechna tato slova lze jednoduše schovat pod pojem „doktrína“. Americkou doktrínu plodů z otráveného stromu zřejmě není potřeba rozsáhle představovat, nicméně výklad pojednávající o (ne)účinnosti a posléze i (ne)přípustnosti důkazů v trestním řízení by bez zahrnutí této problematiky jistě nebyl úplný.

V USA se používá doktrína nepřipustnosti nezákonně získaných důkazů založená na tzv. vylučovacích normách a doplněná teorií tzv. plodů z otráveného stromu.¹¹⁹ Podle této teorie působí nezákonný postup OČTŘ tzv. na dálku.¹²⁰ Otrávený strom je metaforou pro nezákonně získaný důkaz, otrávené plody pak představují informace a důkazy získané na základě tohoto původně nezákonně získaného důkazu. Dle této koncepce jsou plody z otráveného stromu také vždy otrávené.

Jak bylo výše předesláno, česká trestněprávní teorie vychází při řešení účinnosti důkazů z koncepce konfliktu zájmů a hodnoty důkazů.¹²¹ Na následujících řádcích se pokusíme porovnat současné řešení situace v našich zeměpisných šířkách z pohledu zmíněných teorií v porovnání s doktrínou plodů z otráveného stromu a určit, nakolik se překrývají, případně inspirují a nakolik se liší. Nicméně už na začátek je třeba předeslat, že první a snad nejzásadnější rozdíl spočívá už v samotném procesu trestního řízení v USA, kde se v daleko vyšší míře projevuje zásada kontradiktornosti a opatrování důkazů se tak intuitivně více rozděluje na stranu obžaloby (důkazy v neprospěch obviněného) a obhajoby (důkazy ve prospěch). V souvislosti s opatrováním důkazů je proto kladen vyšší důraz na dodržování zákonnosti.

V ČR není nikde výslovně uvedeno, jak má být dále nakládáno s důkazy, které by bývaly nebyly nalezeny bez nezákonně opatřeného důkazu. Starší názory k tomuto tématu jsou následující: A. Růžek uvedl, že „účinky výpovědi, ke které nelze přiblížit jako k důkazu pro podstatnou vadu, ke níž došlo při provádění výslechu, totiž nelze jednoduše smazat ze světa.“ Jinak řečeno, důkazy získané na základě neúčinných důkazů jsou podle něj účinné a příkladem uvádí absurdní situaci, kdy by kořist nalezená na základě vynuceného doznání měla být po shledání neúčinnosti doznání vrácena na původní místo a OČTŘ by hledaly nové důkazy k jejímu nalezení. Dodává však, že k odsouzení obviněného by za této situace mohlo dojít, jen pokud by mu bylo možno vinu prokázat i jinak než jen na základě vynuceného doznání.¹²² S tímto názorem se ztotožnil A. Nett,

¹¹⁹ FIALA, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1967, č. 13. s. 82.

¹²⁰ NETT: *Plody z otráveného...*, str. 9.

¹²¹ Tamtéž, str. 42.

¹²² RŮŽEK, A. K některým důsledkům porušení předepsaného procesního postupu. *Soc. soudnictví*, 1966, č. 5, s. 223.

kteřý na základě jím provedeného průzkumu zaujal názor, že dle teorie i praxe v ČR jsou plody z otráveného stromu zdravé.¹²³

Nutno říci, že od publikace výše uvedených názorů uplynulo více než dvacet let, posun od té doby však není nijak značný. Názory se stále různí, ale přibývá hlasů, které považují takto odvozené důkazy za rovněž neúčinné. Například J. Herczeg uvedl, že jestliže je soudem konstatován nezákonně získaný důkaz, současně je příkázáno OČTŘ obnovit stav před porušením práv a svobod stěžovatele, přičemž tento by těžko mohl být obnoven, pokud by jako důkaz bylo možno použít důkazy odvozené z nezákonně provedených důkazů.¹²⁴ Rovněž M. Fryšták a M. Jílovec ve svém příspěvku vyjadřují názor, že otrávený strom nemůže plodit zdravé ovoce.¹²⁵ Inspirace doktrínou plodů z otráveného stromu je tedy zřejmá i v našich podmínkách.

Ústavní soud ČR tuto doktrínu vyjádřil následovně: „Byla-li rozhodnutí o prodloužení vazby vydána v rozporu se zákonem, tato nezákonnost se přenáší i na navazující usnesení o zamítnutí žádosti o propuštění z vazby, i když posuzována izolovaně (tj. bez ohledu na rozhodnutí o prodloužení vazby, v nichž měla objektivně svůj základ) sama o sobě v souladu s trestním řádem byla. Nezákonnost prvních usnesení se z povahy věci přenáší i na usnesení druhá (jako „jed na plody z otráveného stromu“).“¹²⁶

Velmi zajímavé je pak usnesení Nejvyššího soudu z roku 2013: „Český trestní proces nepřevzal doktrínu plodů z otráveného stromu, která vznikla a je rozvíjena v USA, zejména pak v podobě simplifikujícího tvrzení, že plody z otráveného stromu jsou vždy otrávené. Podklad pro právní závěr, že důsledkem vadného postupu orgánů činných v trestním řízení nastalého v procesu dokazování je vždy absolutní neúčinnost a tím v trestním řízení nastalá nepoužitelnost důkazů, nelze v příslušných ustanoveních trestního řádu upravujících dokazování v trestním řízení (hlava pátá trestního řádu) nalézt.“¹²⁷ Zde se NS ve své argumentaci opírá mimo jiné o to, že v českém trestním řádu schází (s výjimkou vylučovací klauzule v § 89 odst. 3 TrŘ) výslovné pravidlo stanovující absolutní neúčinnost těch či oněch pochybení OČTŘ a stanovení následků je tak v diskreci soudu. Vedle toho otevřeně odmítá, že by doktrína plodů z otráveného stromu byla v našem právním systému všeobecně uznávanou.

Spíše neurčitě se k doktríně postavil Ústavní soud v jednom ze svých nedávných rozhodnutí, kde uvedl, že „ani tak rigorózní důkazní teorie, jako je např. doktrína ovoce z otráveného stromu, jejíž aplikovatelnost je sama o sobě sporná, nezastává názor, že výskyt nezákonného důkazu způsobuje nepoužitelnost všech důkazů, opatřených v daném řízení. Nepoužitelnost se týká toliko těch důkazů, jež jsou od nezákonného důkazu kauzálně odvozeny.“¹²⁸ Dle autorky této práce lze uvedený výrok ÚS

¹²³ NETT: *Plody z otráveného...*, str. 45.

¹²⁴ HERCZEG, Jiří. „Nemo tenetur“ a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, č. 1-2, s. 46.

¹²⁵ FRYŠTÁK, JÍLOVEC: *Zákonnost důkazů v trestním...*, str. 20.

¹²⁶ Nález ÚS ze dne 27. 3. 2003, sp. zn. IV. ÚS 757/2000.

¹²⁷ Usnesení NS ČR ze dne 22.5.2013, č.j. 6 Tdo 84/2013-48.

¹²⁸ Usnesení ÚS České republiky ze dne 19.7.2012, sp. zn. III. ÚS 3318/09.

interpretovat tak, že určitě není cílem ani doktríny plodů z otráveného stromu vyloučit vše, co by mohlo pachatele usvědčit.

Zde se hodí uvést poznámku, že až dosud byla řeč o pochybení OČTŘ, důkaz nezákonně získaný soukromou osobou je další otázkou k diskuzi, nicméně, jak již bylo výše uvedeno, teorie i práce se kloní spíše k přípustnosti použití těchto důkazů. Je nutné si uvědomit, že nepřípustnost důkazu je mj. sankcí za nezákonný postup OČTŘ. Zde by se však OČTŘ vzdávaly důkazů, aniž by se jakéhokoliv pochybení samy dopustily, a to je dle názoru autorky této práce v rozporu se zásadou materiální pravdy, neboť koncepce nepřípustnosti je založena především na zachování *fair procesu*, který mají OČTŘ zajistit, a který tímto postupem z jejich strany narušen není.

Odlíšný přístup mezi angloamerickým a kontinentálním modelem nakládání s důkazy je možno spatřit i v rozhodování ESLP. Vzhledem k předchozímu výkladu není jisté sporu o tom, že porušení čl. 3 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod je vadou způsobilou dosáhnout intenzity pro shledání důkazu neúčinným, neboť mučení nebo podrobení nelidskému nebo ponižujícímu zacházení nebo trestu vede vždy k porušení spravedlivého procesu. Jak již bylo předesláno, ustálená judikatura ESLP chápe zákaz zakotvený v čl. 3 Úmluvy jako jednu ze základních hodnot demokratické společnosti, které se dotýká základního postavení člověka ve společnosti. Použití důkazů, které byly získány nepřímo v důsledku porušení čl. 3 Úmluvy jako plody z vynuceného doznání, vede pouze k domněnce, že v předmětném trestním řízení bylo porušeno právo na spravedlivý proces.

Konkrétně v případě *Gäfgen proti Německu*, za výše nastíněného skutkového stavu, německý Zemský soud konstatoval, že vynucené doznání obviněného, stejně jako všechny další výpovědi, které byly získány v přípravném řízení jsou procesně nepoužitelné, neboť nezákonnost původní výpovědi se přenáší i na další na ni navazující. V další části svého rozhodnutí však tento soud odmítl, že by nezákonně vynucené doznání mělo za následek i neúčinnost všech dalších důkazů, které byly vyhledány na základě vynuceného doznání. Ve svém odůvodnění soud vyvažoval zejména mezi závažností zásahu do základních práv (pohrůžkou násilím) a závažností trestného činu, o jehož objasňování šlo (vražda dítěte) a došel k závěru, že za dané situace by bylo nepřiměřené stanovit důkazy nepřípustnými. V následujícím řízení ESLP tomuto rozhodnutí přisvědčil, když dovodil, že při hodnocení důkazu je třeba hodnotit jak způsob, jakým byly důkazy získány, tak závažnost spáchaného činu a nepřípustnost důkazu tak může být vyvážena celospolečenským zájmem na potrestání pachatele.¹²⁹ Výsledek tedy zní, že čl. 3 Úmluvy byl porušen, spravedlivý proces nikoliv a teorie plodů z otráveného byla opět odsunuta na vedlejší kolej.

¹²⁹ HERCZEG: Plody z otráveného stromu..., s. 68-69.

Z uvedeného vyplývá, že doktrína není v evropských podmínkách uplatňována ve své čisté podobě, nicméně je často skloňovaná teorií i soudní praxí, neboť její ústřední myšlenka a koncepce, že nezákonnost důkazu nelze obcházet ani přehlížet, se nutně musí odrážet v hodnocení důkazů každé demokratické společnosti.

Závěr

Všechny úvahy a závěry sepsané v textu této práce mají vést k cíli, který byl předeslán již na jejím samotném začátku, a to zajištění spravedlivého trestního procesu a naplnění účelu trestního řízení, anebo posuneme-li cíl ještě o kus dál - k nalezení spravedlnosti. Bez hledání těchto cílů nemají předcházející řádky žádný smysl. Ostatně co je spravedlivé je otázkou času, místa a konkrétních okolností, přičemž právo se svou regulací pouze snaží nalézt a vytvořit vhodnou koncepci spravedlnosti, jež zohledňuje hodnoty samotnou společností uznávané.¹³⁰ Proto je v první řadě potřeba si uvědomit, že i normy tvoří pouze lidé a nelze proto vždy položit rovnítko mezi zákonnost a spravedlnost a stejně tak nelze predikovat, že co je nezákonné, je vždy lidsky nespravedlivé, jak bylo demonstrováno například na případu *Gäffgen proti Německu*. Zejména proto je problematika hodnocení důkazů tak složitá a dosud nebyly plně stabilizovány názory na její řešení.

Co se týče odpovědi na první výzkumnou otázku, tedy zhodnocení zákonné úpravy hodnocení a stanovování nepřípustnosti důkazů v ČR a její záruku spravedlivého procesu tak, jak jej vnímá většina české společnosti, je nutné odpověď poněkud rozvést. ČR se rozhodla jít tou složitější cestou a ponechala teorii a judikatuře v hodnocení důkazů poměrně velký prostor pro uvážení. Volání po kazuistické úpravě případů nepřípustnosti se dle názoru autorky této práce jeví jako zcestné, a to s ohledem na širokou paletu pochybení, která mohou v průběhu celého trestního řízení vzniknout. Plně se ztotožňuje s teorií konfliktu zájmů, neboť je určité potřeba vyvažovat mezi jednotlivými hodnotami, které se v průběhu řízení střetávají, tedy už tolikrát skloňovaný *fair proces* a zájem na postihu kriminality. Má také za to, že při dohledu na spravedlivý proces, je potřeba velmi bedlivě sledovat smysl a účel zákona a neřídít se pouze jazykovým výkladem, aby nedocházelo k utlačování materiální pravdy na úkor banálních zákroků, jako je například v práci zmíněný stěr pachových stop. Jako naprosto neodmyslitelné a mimořádně důležité se ukázalo být hledisko proporcionality, protože stejně jako není možné poskytnout obviněnému absolutní nedotknutelnost před některými zásahy a úkony OČTŘ, není možné ani materiální pravdu považovat za nejvyšší a absolutní hodnotu. Těmito úvahami lze dojít k závěru, že vždy je tedy potřeba volit pro lidství to „menší zlo“. Je potřeba zvažovat, jak co nejlépe dosáhnout cíle trestního řízení (tedy spravedlnosti tak, jak ji vnímá naše společnost), přičemž snad ani není třeba zvažovat, který z potenciálně narušených zájmů je důležitější, neboť oba uvedené jsou stejně důležité a měly by tak být chráněny stejnou měrou, ale je vždy potřeba spíše zjišťovat, který z nich by byl porušen více.

¹³⁰ WEINBERGER, Oto. *Norma a instituce*. Brno : Masarykova univerzita v Brně, 1995, s. 193.

Zdá se, že tento zdánlivý nedostatek právní úpravy nakonec není ke škodě věci, neboť soudy mají možnost zvažovat konkrétní situace z více hledisek, s čím si, jak se zdá, dokáží v převážné většině dobře poradit a kvalitně rozhodnout. Dá se tak uzavřít, že česká právní úprava *de lege lata*, tak, jak je v tuto chvíli nastavena, zaručuje záruku spravedlivého procesu. První hypotéza tak byla s drobnými výhradami potvrzena.

S ohledem na výše uvedené je závěr při odpovědi na druhou výzkumnou otázku poměrně jednoznačný. Právní úpravě by zcela jistě neuškodila např. generální klauzule pro striktnější rozlišování podstatných vad a následků jejich vzniku, jelikož v současnosti v zákoně s výjimkou jediné vylučovací klauzule nikde nenajdeme konkrétní důsledky vzniklých vad. Zvýšila by se tak předvídatelnost a přehlednost rozhodování, a především právní jistota. V souvislosti s plánovanou rekodifikací je tak návrhem *de lege ferenda* zavedení takového ustanovení, které by blíže vymezovalo kritéria pro hodnocení vzniklých vad důkazů a jejich následků, případně možnost jejich nápravy. Takové řešení se zdá být vhodnější, než např. stanovovat další vylučovací klauzule ve smyslu ust. § 89 odst. 3 TrŘ, které by mohly v konečném důsledku znamenat pro OČTŘ zbytečné uvěznění v pravidlech.

Zatímco předchozí problematika je závěrem hodnocena veskrze pozitivně, zásadní nedostatek byl v průběhu psaní této práce shledán v otázce vlivu neúčinného (právně neexistujícího) důkazu na vyhledávání dalších důkazů. Je jasné, že ačkoliv je nezákonný důkaz právně nepřipustný, fakticky nelze dělat, že neexistuje. Rovněž je pravdou, že i když české trestní právo není ovládáno přísnou doktrínou plodů z otráveného stromu, pokud jde o navazující důkazy, jakmile je důkaz jednou zamítnut kvůli neproporcionalitě při jeho opatřování, vyhodnocení legitimacy navazujících důkazů může být dle okolností i tak problematické.¹³¹ Jak tedy naložit s „otrávenými plody“? Můžeme se ptát např. jaký smysl by měla vylučovací klauzule ust. § 89 odst. 3 TrŘ, kdyby navazující důkazy byly účinné? Ani Ústavní, ani Nejvyšší soud se k téhle teorii nikdy nepostavily nebo nebylo potřeba ji řešit, protože četnost výskytů těchto situací (naštěstí) není vysoká. V ČR se tedy nejedná o běžnou záležitost a není zde ani obecně fungující a uznávaná doktrína.¹³² Tento závěr je poměrně alarmující a na řadu proto přichází další návrh *de lege ferenda*, který si klade za cíl tuto otázku zákonem upravit, či stanovit alespoň obecná pravidla. Vzhledem k postoji soudů, které buď nemají odvahu nebo potřebu tuto mezeru v právu vyplnit, je zřejmě potřeba udělat první krok ze strany zákonodárce, ideálně opět s ponecháním určitého prostoru pro soudní rozhodování, protože tato koncepce se jeví jako nejvhodnější. Inspirace

¹³¹ VUČKA: Test proporcionality při..., str. 293.

¹³² PASEKOVÁ Eva, DIMUN, Petr. *Poslední rozhovor Jiřího Herczega: Soud nemůže být copy centrem státního zástupce* [online]. ceska-justice.cz, 27.7.2017 [cit. 2019-03-20]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2017/07/posledni-rozhovor-jirih-herczega-soud-nemuze-byt-copy-centrem-statniho-zastupce/>>.

základními východisky doktríny plodů z otráveného stromu je nepřehlédnutelná, nicméně oproti původní hypotéze by autorka práce po zvážení všech kladů i záporů této teorie zvolila o něco mírnější přístup, než striktní vyloučení všech navazujících důkazů, aby tak nebyly OČTŘ zavřeny dveře pro uplatnění hlediska proporcionality, teorie konfliktu zájmů a hodnocení důkazů. ESLP je rovněž skvělým ukazatelem směru, jelikož nám dává možnost nahlédnout na to, jak spravedlnost vnímá převážná většina Evropy a jeho role je tak nezpochybnitelná.

Závěrem zbývá dodat, že dle dosavadní judikatury je nejen v ČR, ale v celé Evropě posilována tendence chránit spravedlivý proces, jak jej chápe Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod, což je velkým krokem kupředu. Spravedlivý proces totiž zdaleka není jen formálním procesem, nýbrž je významnou hodnotou, kterou je potřeba v moderní společnosti pěstovat a má-li se společnost dále posouvat v ochraně toho nejhodnotnějšího co má, tedy lidských práv, záruka spravedlivého procesu je nezbytná. Kde jinde by se také měla ochrana základních práv projevit, když ne ze strany samotného státu. Tzv. model kriminality tvrdící, že rozšiřování okruhu nepřípustnosti může vést k osvobození jedince, což je pro hlavní funkci trestního řízení (tedy represí trestního jednání) nežádoucí¹³³, je dávno pryč a potřeba získat určitý důkaz někdy zkrátka musí ustoupit, a to třeba i za cenu jeho naprosté ztráty. To však neznamená oslabení zájmu státu na efektivním postihu kriminality, a proto posledním poznatkem autorky k tomuto tématu je závěr, že je potřeba vyvažovat, vyvažovat a vyvažovat, protože potírání kriminality rovněž nezaručí společnosti spravedlnost, a to zejména v případě těch nejzávažnějších deliktů.

¹³³ NETT: *Plody z otráveného...*, s. 9.

Seznam použité literatury

Monografie

- BERGER, V. *Judikatura Evropského soudu pro lidská práva*. 7. vyd. Praha: Nakladatelství IFEC, 2003. 769 s.
- DRAŠTÍK, A. *K některým problémům dokazování v trestním řízení*. Brno: Masarykova univerzita: Spisy PrF MU, 1994, svazek 144.
- FENYK, Jaroslav a kol. *Trestní právo procesní*. 6. vydání, Praha: Wolters Kluwer, a.s., 2015, 927 s.
- JELÍNEK Jiří a kol. *Trestní právo procesní*. 5. vydání. Praha: Leges, 2018, s. 864.
- JELÍNEK, J. a kol., *Trestní zákoník a trestní řád, Poznámkové vydání s judikaturou*, 7. aktualizované vydání, Praha: Linde Praha, 2017, 1312 s.
- MATHERN, V. *Dokazovanie v československom trestnom procese*. Bratislava: Nakladatelství Obzor, 1984. 229 s.
- MUSIL, Jan a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přepracované a doplněné vydání, Praha: C. H. Beck, 2007, 1211 s.
- NETT, Alexandr. *Plody z otráveného stromu*. 1. vydání. Brno: Masarykova Univerzita: spisy právnické fakulty, 1997, 115 s.
- ŠÁMAL, P. *Základní zásady trestního řízení v demokratickém systému*. Praha: Nakladatelství Codex Bohemia, 1999. 403 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád I. § 1–156. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1950 s.
- ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní řád II. § 157 – 314s. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 3730 s.

Odborné články

- FIALA, J. Pojem důkazu ve smyslu procesním. *Stát a právo*, 1967, č. 13, s. 82–88.
- FRYŠTÁK Marek, JÍLOVEC, Michal. Zákonost důkazů v trestním řízení a její posuzování v aplikační praxi. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova Univerzita, Právnická fakulta, 2014, roč. 22, č. 1, s. 46-55.
- HERCZEG, Jiří. Plody z otráveného stromu a ústavněprávní limity získávání informací v trestním řízení. *Trestněprávní revue*, 2009, roč. 8, č. 3, s. 65-70.
- HERCZEG, Jiří. Zásada „nemo tenetur“ a a práva obviněného v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 17, č. 1-2, s. 38-47.

- MUSIL, J. Ochrana práv obviněného v trestním řízení: tendence. *Trestní právo*, 2006, č. 11. s. 3-8.
- REPÍK, B. K přípustnosti důkazu získaného nelidským a ponižujícím zacházením a k právu neobviňovat sebe samého. *Bulletin advokacie*. 2/2007. str. 13-17.
- REPÍK, Bohumil. Procesní důsledky porušení předpisů o dokazování v trestním řízení. *Bulletin advokacie*, červen-září, 1982, s. 125-154.
- RŮŽEK, Alexandr. K některým důsledkům předepsaného procesního postupu. *Socialistické soudnictví*, 1966, č. 5, s. 223-231.
- VUČKA, Jan. Test proporcionality při zjišťování důkazů. *Trestněprávní revue*, 2010, roč. 9, č. 9, s. 290-293.

Právní předpisy

- Usnesení č. 2/1993 Sb., předsednictva České národní rady o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.
- aktuální znění: zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů.
- aktuální znění: zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

Soudní rozhodnutí

Ústavní soud ČR

- Nález Ústavního soudu ze dne 3.11.2004, sp. zn. II. ÚS 268/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 3.3.2005, sp. zn. III. ÚS 501/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 30.6.2004, sp. zn. IV. ÚS 570/03.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27.5.2003, sp. zn. III. ÚS 623/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 22.2.2006, sp. zn.: I. ÚS 671/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 1.11.2001, sp. zn. III. ÚS 190/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 11.10.2007, sp. zn. III. ÚS 528/06.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 10.3.2005, sp. zn. III. ÚS 561/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23.3.2006, sp. zn. III. ÚS 644/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 28.1.2003 sp. zn. II. ÚS 118/01.
- Nález Ústavního soudu ze dne 12.1.2006, sp. zn. II. ÚS 552/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 27. 3. 2003 sp. zn. IV. ÚS 757/2000.
- Nález Ústavního soudu ze dne 20.2.2001, sp. zn. Pl. ÚS 29/2000.

- Nález Ústavního soudu ze dne 22.2.2006, sp. zn.: I. ÚS 671/05.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23.5.2007, sp. zn.: III. ÚS 655/06.
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 19.7.2012, sp. zn. III. ÚS 3318/09.

Nejvyšší soud

- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.3.1992, sp. zn. 6 To 12/1992.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. 5. 2007, sp. zn. 5 Tdo 459/2007.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.5.2013, č.j. 6 Tdo 84/2013-48.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 25.6.1968, sp. zn. 11 Tz 29/68.
- Nejvyššího soudu Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 29.10.1968, sp. zn. 5 Tz 71/68.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 5.3.1970, sp. zn. 8 Tz 31/69.

Krajský soud

- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 15.11.1994 sp. zn. 4 To 810/94.
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 29. 9. 1994, sp. zn. 4 To 354/94..

Vrchní soud

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 26.7.2001 sp. zn. 2 To 94/2001.

Evropský soud pro lidská práva

- Rozsudek ve věci *Khan proti spojenému království* ze dne 12.5.2000, č. 35394.
- Rozsudek ve věci *Jalloh proti Německu* ze dne 11.5.2006, č. 54810/00.
- Rozsudek ve věci *Irsko proti Spojenému království* ze dne 18.1.1978, č. 5310/71.
- Rozsudek ve věci *Gäfgen proti Německu* ze dne 30.6.2008, č. 22978/05.
- Rozsudek ve věci *Schenk proti Švýcarsku* ze dne 12.7.1988, ser. A, č. 140.
- Rozsudek ve věci *Teixeira de Castro proti Portugalsku* ze dne 9.6.1998, č. 25829/94.
- Rozsudek ve věci *Heglas proti České republice* ze dne 1.3.2007, č. 5935/02.
- Rozsudek ve věci *Schmidt proti Německu* ze dne 18.6.1994, č. 135/80/88.
- Rozsudek ve věci *Wainwright proti Spojenému království* ze dne 26.9.2006, č. 12350/04.
- Rozsudek ve věci *Ramanauskas proti Litvě* ze dne 5.2.2008, č. 74420/01.
- Rozsudek ve věci *V. proti Finsku* ze dne 24.4.2007, č. 40412/98.
- Rozsudek ve věci *P. G. a J. H. v. Spojené království* ze dne 25. 9. 2001, č. 44787/98.
- Rozsudek ve věci *Allan proti Spojenému Království* ze dne 5.11.2002, č. 48539/99.
- Rozsudek ve věci *Heaney a Mc Guinness v. Irsko* ze dne 21.12.2000, č. 24720/97.
- Rozsudek ve věci *Saunders proti Spojenému Království* ze dne 17.12.1996, č. 19187/91.
- Rozsudek ve věci *Selmouni proti Francii* ze dne 28.7.1999, č. 25803/94.

- Rozsudek ve věci *John Murray proti Spojenému království* ze dne 8.2.1996, č. 18731/91.

Internetové zdroje

- MUSIL, Jan. *Zákaz donucování k sebeobviňování* [online]. Mvcr.cz [cit. 2019-01-10]. Dostupné na <<https://www.mvcr.cz/clanek/4-2009-zakaz-donucovani-k-sebeobvinovani-nemo-tenetur-se-ipsam-accusare.aspx>>.
- PASEKOVÁ Eva, DIMUN, Petr. *Poslední rozhovor Jiřího Herczega: Soud nemůže být copy centrem státního zástupce* [online]. ceska-justice.cz, 27.7.2017 [cit. 2019-03-20]. Dostupné na <<http://www.ceska-justice.cz/2017/07/posledni-rozhovor-jiriho-herczega-soud-nemuze-byt-copy-centrem-statniho-zastupce/>>.

Jiné zdroje

- DĚČEK, M. *Neúčinnost důkazu v trestním řízení*. Praha, 2013. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 57 s.
- NEJEDLÝ, Josef. *Zákonnost důkazů v trestním řízení ve světle Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod*. Praha, 2012. Disertační práce. Univerzita Karlova v Praze, právnická fakulta, 248 s.
- VANĚČEK, Petr. *Problematické aspekty dokazování*. Brno, 2006. Disertační práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta. Katedra trestního práva. 253 s.
- VEJVODOVÁ, Dita. *Teorie plodů otráveného stromu a její aplikace v českém trestním řízení*. Brno, 2015. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, katedra trestního práva, 60 s.

Abstrakt a klíčová slova

Název práce: Nepřípustnost důkazů v trestním řízení

Abstrakt: Diplomová práce se zabývá podmínkami nepřipustnosti důkazů v trestním řízení. Vedle vymezení souvisejících pojmů tato práce kategorizuje důvody nepřipustnosti, a to jak z pohledu českého práva a judikatury, tak z pohledu judikatury ESLP. Blíže je rozpracována problematika posuzování vad řízení a jejich členění. Zvláště je v práci vyzdvihnuta zásada *nemo tenetur se ipsum accusare*, která je nedílnou součástí práva na spravedlivý proces a je jedním z nejčastějších důvodů nepřipustnosti důkazů. Poslední pasáž práce je věnována americké doktríně plodů z otráveného stromu, která se zabývá vlivem nepřipustných důkazů na vyhledávání důkazů a důkazních prostředků na ně navazujících, neboť této problematice nebyla dosud věnována v České republice velká pozornost a výklad o nepřipustnosti důkazů by bez zahrnutí této problematiky jistě nebyl úplný. Cílem práce je poskytnout ucelený pohled na danou problematiku a závěrem se zamyslet nad některými návrhy *de lege ferenda*.

Klíčová slova: dokazování – trestní řízení – nepřipustnost důkazu – nezákonnost důkazu – teorie plodů z otráveného stromu

Abstract and key words

Title: The admissibility of evidence in criminal proceedings

Abstract: The diploma thesis deals with the conditions of (in)admissibility of evidence in criminal proceeding. In addition to defining related terms, this work categorizes the reasons for inadmissibility, both from the perspective of the Czech law system and case-law, and from the perspective of the ECHR case-law. The problem of procedure defects and their classification is further elaborated. In particular, the thesis highlights the principle of *nemo tenetur se ipsum accusare*, which is an integral part of the right to a fair trial and is one of the most common reasons for the inadmissibility of evidence. The last part of the thesis is devoted to the American Fruit of the Poisoned Tree doctrine, which deals with the influence of unacceptable evidence on the search for evidence and evidence which follow them, because this issue has not been given much attention in the Czech Republic and the interpretation of the inadmissibility of evidence would certainly not be complete. The aim of this work is to provide a comprehensive view of the issue and to conclude with some *de lege ferenda* suggestions.

Key words: evidence procedure – criminal procedure – admissibility of evidence – unlawful evidence – theory of fruit of the poisonous tree